

Economisch - Statistische Berichten

47e JAARGANG - 11. APRIL 1962 - No. 2332

Executele
en bewindvoering
Beheer
en administratie
van
vermogens

R. MEES & ZONEN
Bankiers en assurantiemakelaars
ROTTERDAM

Geldgever
en geldnemer
ontmoeten elkaar

Ons bureau voor pensioenfondsen is de plaats waar geldgever en geldnemer elkaar ontmoeten. Specialisten die op de hoogte zijn van de problemen welke zich bij het beheer van pensioenfondsen voordoen, staan klaar om U hun bemiddeling te verlenen.

Wenst U bovendien beleggings- of andere adviezen aangepast aan de aard van het betreffende Fonds of een kwaliteitsonderzoek tot verbetering van bestaande beleggingen, ook dan staan onze specialisten tot Uw dienst.

Gaarne verstrekt ons
Bureau voor Pensioenfondsen
U alle inlichtingen.

DE TWENTSCHE BANK
Hoofdkantoor te Amsterdam

Dun & Bradstreet

Sinds 1841

Nederlands degelijkste, 's werelds grootste organisatie voor inlichtingen over Kredietwaardigheid en Moraliteit van bedrijven

DUN & BRADSTREET N.V.

Rotterdam-4 | Amsterdam | Den Haag
Schiekade 189 | Keizersgracht 738 | Fluw. Burgwal 6

Onze reisgids 1962, waarin een keuze uit ruim 700 reizen door Europa, is zojuist verschenen.

Op aanvraag zenden wij u gaarne gratis een exemplaar toe. Groot eigen wagenpark. Deskundige leiding. Prima hotels.

EUROPA EXPRESS N.V.

Schiedamsevest 59 - Rotterdam
Telefoon 11 70 70 (6 lijnen)

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van de

Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: *Drs. A. de Wit, Sleedoornlaan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.*

Bankiers: *R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*

Abonnementprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).*
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 6 93 00, toestel 1 of 3.*

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glass; L. M. Koyck; H.W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Twee grote Atlantische markten

De rol van vertederd supporter van de Verenigde Staten t.o.v. de Europese integratie (Marshallplan) wordt herzien ten gevolge van de nieuwe machtsverhoudingen. Symptomen hiervan zijn de onlangs tot gestand gekomen overeenkomst tot wederzijdse tariefverlaging en het wetsontwerp van President Kennedy, waarin onderhandelingsbevoegdheid voor meer ingrijpende verlagingen wordt gevraagd. Hierbij gewaagde hij van twee grote Atlantische markten (toetreding van Groot-Brittannië tot de E.E.G. kennelijk veronderstellende).

Welke gevolgen heeft de Euromarkt in wording voor de Amerikaanse economie? Een poging tot beantwoording van deze vraag deed onlangs de Amerikaan Prof. Benoit¹⁾.

Aan een weergave hiervan is het evenwel nodig een schets te laten voorafgaan van de plotselinge verandering van het internationaal economisch klimaat door het teneinde lopen van het „structurele” dollartekort. In de gedenkwaardige jaren 1958 en 1959 werd in de Verenigde Staten een voor dit land nieuw fenomeen ontdekt, namelijk dat van een ernstig betalingsbalanstekort.

De gemiddelde jaarlijkse omvang van het betalingsbalanstekort nam zeer sterk toe: van \$ 1,5 mrd. tijdens de jaren 1950 - 1957 tot \$ 3,7 mrd. gedurende de drie jaren 1958 - 1960. De verhouding tussen direct opeisbare vorderingen van het buitenland met de goudvoorraad werd onrustbarend slechter. Het verminderde vertrouwen in deze sleutelvaluta (dus een wereldprobleem) manifesteerde zich in afstromingen van kort kapitaal, die in 1960 verhinderden dat de toename van het exportoverschot in een overeenkomstige daling van het deficit van de betalingsbalans als geheel kon resulteren.

Als oorzaken van de gewijzigde positie van de V.S. in de internationale economie rapporteerde President Kennedy's „Council of Economic Advisers”²⁾ o.a.: het herstel van de externe convertibiliteit door vele Europese landen in 1958 waardoor een belangrijke barrière voor internationale kapitaalbewegingen verdween; de start van de E.E.G. en de hierdoor bevorderde grote toename van Amerikaanse investeringen in het buitenland; voorts het herstel van goud- en deviezenvoorraden van vele Europese landen waardoor de behoefte aan Amerikaanse betalingstekorten voor dit doel verdween. Tevens ontwikkelde zich de bewustwording van het langdurige karakter van omvangrijke militaire en economische hulp aan het buitenland.

¹⁾ E. Benoit: „Europe at sixes and sevens”, Columbia University Press, New York 1961, 275 blz., § 5.

²⁾ In bijlage van het „Economic Report of the President”. Transmitted to the Congress, januari 1962.

De verzwakking van de concurrentiepositie t.o.v. West-Europa is een andere belangrijke factor. Deze kwam tot uiting in de drastische vermindering van het exportoverschot van \$ 6 mrd. in 1957 tot \$ 1 mrd. in 1959. Krachtige stijgingen van „key prices” droegen hiertoe bij. De verminderde concurrentiekracht rekende Kennedy's „Council” voornamelijk toe aan het achterblijven van de produktietoename. Vergroting van het exportoverschot werd evenwel nodig geacht voor herstel van het evenwicht.

Het markante van de Amerikaanse tekorten is dat zij gepaard gaan met overschotten op de handelsbalans die worden overgecompenseerd door hulpverlening aan en investeringen in het buitenland. In samenhang hiermede stelde Prof. Lieftinck in „De Economist” van december 1961 dat de situatie meer wijst op een transferprobleem dan op een fundamentele onevenwichtigheid wegens een relatief te hoog kosten- en prijzeniveau.

Prof. Benoit lijkt evenwel bij zijn uitvoerige analyse van het verzwakte concurrentievermogen (zie de tabel) mogelijkheden te zien voor gunstiger prijzen- en kosten-

verhoudingen zonder deflatie of devaluatie. Voor het tegengaan van de relatief grotere stijging van de Amerikaanse loonkosten per eenheid produkt in de industriële sector verwacht hij veel van een politiek tot het opstoten van de produktietoename naar het niveau bij de belangrijkste Europese concurrenten. De geldlonen stegen namelijk niet meer dan in de meeste concurrerende landen.

Kennedy's „Council” wees erop dat evenwichtsherstel door exportvergroting niet op korte termijn is te realiseren. De Amerikaanse mentaliteit, aldus Prof. Benoit, is trouwens nog weinig ingesteld op export (de omvang hiervan bedraagt slechts ca. 5 pCt. van het bruto nationaal produkt). De export fungeert veelal als „escape” bij verminderde binnenlandse afzet. Door de Amerikaanse recessie (lage invoer) gedurende 1960 en begin 1961 enerzijds en de krachtige Europese hausse („supplier of the last resort” door lange Europese leveringstijden) anderzijds was de corresponderende aanzienlijke toename van het exportoverschot dan ook wellicht conjunctureel geflatteerd. Het betalingsbalansdeficit in 1961 van ca. \$ 2,4 mrd. was overigens nog aanzienlijk. Prof. Heller, de voorzitter van bovengenoemde „Council”, noemde onlangs dit tekort „our most troublesome problem”³⁾.

Zal de E.E.G. in wording de Amerikaanse betalingsbalansmoeilijkheden verscherpen? In een volgend artikel zal hierop Prof. Benoit's visie worden weergegeven.

M. H.

³⁾ Zie „The Economist” van 31 maart 1962, blz. 1249.

Aandeel wereldhandel in industriële produkten^{a)}

	Ver. Staten	E.E.G.	Gr. Britt.	Japan	Canada
1938	21,6	36,0	29,4	7,1	5,5
1953	25,9	35,8	27,8	3,8	6,8
1959	21,3	43,0	23,9	6,7	5,2

Loonkosten per eenheid industrieel produkt^{b)}

	Ver. Staten	Frankrijk	W.-Duitsl.	Nederl.	Gr. Britt.
1959	112	84	107	118	120

a) In pCt. van getotaliseerde export der vermelde landen.

b) Indexcijfers, 1953 = 100.

INHOUD

Twee grote Atlantische markten, door Drs. M. Hart	Blz. 331	Over bedreigde besparingen, door Dr. W. Eizenga	Blz. 340
Welke landen en produkten droegen tot onze uitvoerstijging bij?, door Drs. E. H. van de Poll ...	332	Bedrijfseconomische notities:	
Commerciële economie, toegepast op de politiek in de detailhandel (I), door Prof. Dr. W. J. van de Woestijne	335	De positie van een houder van converteerbare obligaties bij kapitaaluitbreiding (I), door A. H. M. van der Donk	342
De toetreding van het Verenigd Koninkrijk tot de E.E.G. en de overzeese landen, door Drs. M. van der Velden	337	Notities:	
		Italië's nieuwe offensief in Afrika	334
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	345
		Recente publikaties	347

In onderstaand artikel is nagegaan in welke mate bepaalde afzetlanden resp. groepen van afzetlanden en bepaalde produktengroepen hebben bijgedragen tot de totale uitvoerstijging van ons land in de periode 1955-1960. Geconstateerd wordt, dat de stijging voor het leeuwedeel te danken is geweest aan de sterk toegenomen uitvoer van vrijwel alle produktencategorieën naar de Europese landen en wel voornamelijk naar de E.E.G.-landen. Het is voor de Nederlandse export een groot voordeel geweest dat ons land reeds in het verleden voor zo'n belangrijk deel op deze snel in betekenis toenemende markten was georiënteerd. Juist dank zij de belangrijke kwantitatieve betekenis die onze uitvoer naar deze markten reeds had, steeg onze uitvoer in de afgelopen jaren aanmerkelijk sterker dan die van andere landen. Deze ontwikkeling is tevoren vermoedelijke niet voorzien. Volgens de „Nota inzake de exportpolitiek” (1952) had onze export naar de destijds gangbare meningen minder op Europa en meer op de andere landen moeten worden gericht. De ervaring heeft inmiddels geleerd dat de groei in de diverse gebieden zeer verschillend kan zijn.

Evenals dat voor een particulier bedrijf van veel betekenis kan zijn, zo lijkt het ook voor een land als geheel nuttig om zo nu en dan eens na te gaan welke klanten en welke produkten het meest hebben bijgedragen tot het in het verleden behaalde afzetresultaat. Een dergelijke analyse kan nuttige aanwijzingen geven omtrent de in de toekomst te volgen afzetpolitiek. Het ligt immers voor de hand te verwachten dat de afzetmogelijkheden in de toekomst daar het gunstigst zullen zijn waar men ook in het verleden successen heeft geboekt, tenzij men op goede gronden moet aannemen dat het afzetpatroon zich in de toekomst zal wijzigen.

In het onderstaande is nagegaan in welke mate bepaalde afzetlanden resp. groepen van afzetlanden en bepaalde produktengroepen hebben bijgedragen tot het totale afzetresultaat, w.o. wordt verstaan de totale uitvoerstijging in waarde in de periode 1955-1960. In deze periode is de totale Nederlandse export met niet minder dan rond 50 pCt. gestegen. In miljoenen guldens gemeten bedroeg de stijging ca. f. 5.000 mln. Wie en wat droeg tot deze uitvoerstijging bij?

Analyse naar landen en landengroepen.

Allereerst is nagegaan in hoeverre diverse landen en landengroepen tot het behaalde resultaat hebben bijgedragen. Het aandeel dat elk land of een bepaalde landengroep van de totale uitvoerstijging in 1955-1960 (in waarde, zoals gezegd, ca. f. 5.000 mln.) voor zijn rekening heeft genomen wordt aangegeven in tabel I door middel van een percentage. Ter vergelijking wordt in de tabel eveneens het aandeel van deze landen in de totale Nederlandse uitvoerwaarde in 1955 vermeld.

Het lijkt nuttig erop te wijzen dat het aandeel van een bepaald land in de totale uitvoerstijging niet alleen dan groter is wanneer de uitvoer naar dat land sterker is gestegen dan die naar de andere landen, maar dat zulks ook het gevolg kan zijn van de omstandigheid dat het land in kwestie nu eenmaal reeds een groter aandeel in de Nederlandse uitvoer in de basisperiode had. Indien de Nederlandse uitvoerwaarde naar alle landen precies evenveel zou zijn gestegen dan zouden de aandelen van de diverse landen

Welke landen en produkten droegen tot onze uitvoerstijging bij?

TABEL I.

Nederlandse uitvoer naar landen van bestemming

	aandeel in uitvoerwaarde 1955	aandeel in totale stijging uitvoerwaarde in de periode 1955-1960
	(in procenten)	
België/Luxemburg	13,8	15,2
West-Duitsland	17,1	33,6
Frankrijk	4,8	8,0
Italië	2,4	4,7
E.E.G.-landen totaal	38,1	61,5
Engeland	12,4	8,1
Noorwegen, Zweden, Denemarken ..	8,8	9,4
Overige O.E.E.C.-landen	5,1	2,2
O.E.E.C. totaal	64,4	81,2
Ver. Staten en Canada	6,5	3,8
Rest Noord-, Midden en Zuid-Amerika	7,0	1,1
Totaal Noord-, Midden en Zuid-Amerika	13,5	4,9
Afrika	5,8	4,3
Azië	8,8	4,4
Oceanië	1,6	0,6
Overige export	5,9	4,6
Totaal	100,0	100,0

in de totale uitvoerstijging even groot zijn als de aandelen van die landen in de totale uitvoerwaarde in de basisperiode (1955). Wanneer het percentage dat het aandeel in de totale uitvoerstijging aangeeft groter is dan het percentage dat het aandeel aangeeft in de basisperiode dan betekent zulks dat de uitvoer naar dat land meer is gestegen dan het gemiddelde en omgekeerd.

Een beschouwing van de in tabel I genoemde cijfers leert ons dat de E.E.G.-landen in de periode 1955-1960 verreweg het belangrijkste zijn geweest voor onze uitvoerstijging. Deze vijf landen namen niet minder dan ruim 60 pCt. van de totale uitvoerstijging van Nederland voor hun rekening. Alleen West-Duitsland droeg voor ca. $\frac{1}{3}$ bij tot onze totale uitvoerstijging, hetgeen de uitermate belangrijke rol die dit afzetgebied bij onze uitvoerontwikkeling heeft gespeeld toch wel zeer duidelijk illustreert. Ook de uitvoer naar de andere landen van de O.E.E.C.

is in absolute bedragen gemeten aanzienlijk gestegen. De bijdrage van deze landen (waaronder Engeland en de Scandinavische landen een zeer belangrijke plaats innemen) in de totale uitvoerstijging laat zich becijferen op ca. 20 pCt. De bijdragen van de andere gebieden waren van veel geringere betekenis. De uitvoerstijging naar Noord-, Mid- en Zuid-Amerika bedroeg slechts 4,9 pCt. van de totale Nederlandse uitvoerstijging, waarvan de Verenigde Staten en Canada 3,8 pCt. voor hun rekening namen. Afrika, Azië en Canada droegen resp. 4,3 pCt. 4,4 pCt. en 0,6 pCt. bij tot de totale uitvoerstijging in de periode 1955-1960.

De grote bijdrage van de E.E.G.-landen werd niet alleen veroorzaakt door de omstandigheid dat deze landen in 1955 reeds een zeer belangrijk deel van de Nederlandse export afnamen, maar zeker ook door de sterke stijging van de uitvoer naar deze gebieden, een stijging die ver uitging boven de gemiddelde uitvoerstijging, waardoor het aandeel van deze landen in onze uitvoer nog belangrijk toenam. De uitvoerstijging naar de groep overige O.E.E.C.-landen daarentegen bleef achter bij het gemiddelde. Omdat deze gebieden in 1955 reeds een zeer belangrijk deel van de Nederlandse export afnamen was hun aandeel in de totale uitvoerstijging toch nog relatief omvangrijk. De relatief geringere bijdragen van Noord- en Zuid-Amerika, Afrika, Azië en Oceanië in onze totale uitvoerstijging kan zowel worden toegeschreven aan een relatief laag aandeel in de basisperiode als aan een relatief geringe uitvoer-

stijging naar deze landen, waardoor de betekenis van deze gebieden voor onze totale uitvoer verder is afgenomen. Gedeeltelijk hebben hier ook toevallige omstandigheden meegewerkt, zoals het sterk in betekenis afnemen van Indonesië als afzetgebied voor Nederlandse produkten.

Analyse naar groepen van produkten.

Op dezelfde manier als dit in tabel 1 voor de landen van bestemming is gedaan, wordt in tabel 2 het aandeel vermeld dat diverse groepen van produkten in de totale uitvoerstijging gedurende 1955-1960 hebben gehad.

De bijdrage van de voedings- en genotmiddelen in de totale uitvoerstijging is zeker niet onaanzienlijk geweest, dank zij de relatief belangrijke plaats die dit soort produkten in onze uitvoer innam. De uitvoerstijging van deze groepen produkten bleef echter achter bij de totale uitvoerstijging. Opvallend is de verhoudingsgewijze grote bijdrage van de sector machines en vervoermateriaal, vooral wanneer men bedenkt dat dit soort produkten in 1955 nog slechts een betrekkelijk gering aandeel in onze totale uitvoer had. Ook de bijdrage van de afgewerkte en bewerkte produkten in onze totale uitvoerstijging was aanzienlijk. De bijdrage van de chemische produkten was, gezien hun belang in 1955, relatief groot. Grondstoffen en brandstoffen hebben in totaal 19 pCt. in de totale uitvoerstijging bijgedragen.

Het blijft uiteraard mogelijk, dat de uitvoer naar een bepaald land weinig heeft bijgedragen tot de totale uitvoerstijging, maar dat de uitvoerstijging van een bepaalde produktengroep naar dat land wel degelijk van kwantitatieve betekenis is geweest voor de uitvoerstijging als geheel. Daarom mag niet worden volstaan met een analyse van de bijdragen van landen en produktengroepen alleen, maar is het tevens wenselijk dat het aandeel in de totale uitvoerstijging van 1955-1960 tegelijk zowel per produktengroep als per land van bestemming wordt gegeven. Hierdoor ontstaat trouwens ook een inzicht in de mate waarin bepaalde afzetlanden in de totale stijging van de uitvoer van een bepaalde produktengroep hebben bijgedragen en omgekeerd.

Analyse naar landen en produktengroepen.

Een dergelijke berekening wordt gegeven in de matrix in tabel 3. Deze tabel heeft, wat de produktengroepen betreft, dezelfde indeling als tabel 2. Bij de landenindeling werden echter diverse landen en landengroepen, die in tabel 1 afzonderlijk werden aangegeven, bij elkaar genomen. Zo werden in tabel 3 onder de kolom „Rest wereld” alle gebieden in Noord- en Zuid-Amerika (behalve de Verenigde Staten en Canada), Azië en Oceanië samengevat.

Uit tabel 3 kan worden afgeleid dat het relatief grote aandeel dat de E.E.G.-landen in onze uitvoerstijging hadden niet uitsluitend was te danken aan enkele uitschieters maar dat dit resultaat juist werd bereikt dank zij uitvoerstijgingen

TABEL 2.

Nederlandse uitvoer naar produktengroepen

	aandeel in uitvoerwaarde 1955	aandeel in totale stijging uitvoerwaarde in de periode 1955-1960
(in procenten)		
S.I.T.C.		
00/01 vee, vlees, vleesprodukten ..	6,0	6,5
02 zuivelprodukten, eieren	10,8	3,4
05 groenten, fruit, aardappelen..	5,3	3,7
rest voedings- en genotmid-		
delen	10,4	5,5
0/1/4 totaal voedings- en genotmid-	32,5	19,1
delen		
2 grondstoffen	7,0	6,8
3 brandstoffen	11,3	12,5
5 chemische produkten	7,2	10,7
65 textielprodukten	7,5	6,8
68 metalen	6,7	6,1
69 metaalprodukten	1,7	2,1
rest bewerkte en afgewerkte		
produkten	10,7	10,6
6/8/9 totaal bewerkte en afgewerkte	26,6	25,6
produkten		
71 machines niet elektrisch	3,6	8,2
72 elektrische machines, elektr.		
materiaal	6,7	12,4
73 vervoermateriaal	5,1	4,7
7 totaal machines etc.	15,4	25,3
totaal	100,0	100,0

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

TABEL 3.

Aandeel in de totale stijging van de Nederlandse uitvoerwaarde naar produktengroepen en landen in de periode 1955-1960

	Totaal	België/ Luxemburg	West- Duitsland	Frank- rijk	Italië	E.E.G.	Engel- land	Rest O.E.E.C.	O.E.E.C. totaal	Ver. St. Canada	Rest wereld
S.I.T.C.											
						(in procenten)					
00/01	6,5	0,4	2,6	1,2	0,6	4,8	1,1	0	5,9	0,4	0,2
02	3,4	-1,2	2,1	-0,1	0,3	1,1	0,4	0,3	1,8	—	1,6
05	3,7	0,4	3,0	0,5	—	3,9	—	-0,2	3,7	—	—
	5,5	1,3	2,2	1,3	0,2	5,0	-1,6	0,4	3,8	1,3	0,4
0/1/4	19,1	0,9	9,9	2,9	1,1	14,8	-0,1	0,5	15,2	1,7	2,2
2	6,8	0,6	2,7	0,4	0,5	4,2	0,7	0,6	5,5	0,3	1,0
3	12,5	2,8	3,6	1,6	—	8,0	2,9	2,5	13,4	—	-0,9
5	10,7	0,8	1,7	0,7	0,8	4,0	0,4	1,1	5,5	0,5	4,7
65	6,8	1,5	2,5	0,2	0,2	4,4	0,6	0,2	5,2	0,1	1,5
68	6,1	0,2	2,9	0,5	0,5	4,1	1,3	0,6	6,0	-0,6	0,7
69	2,1	0,4	0,6	—	0,1	1,1	0,1	0,2	1,4	0,5	0,2
	10,6	3,8	3,6	0,1	0,5	8,0	0,5	0,7	9,2	-2,0	3,4
6/8/9	25,6	5,9	9,6	0,8	1,3	17,6	2,5	1,7	21,8	-2,0	5,8
71	8,2	1,1	2,1	0,3	0,3	3,8	0,6	0,9	5,3	1,2	1,7
72	12,4	1,9	3,4	0,5	0,6	6,4	0,1	3,3	9,8	1,4	1,2
73	4,7	1,2	0,6	0,8	0,1	2,7	1,0	1,0	4,7	0,7	-0,7
7	25,3	4,2	6,1	1,6	1,0	12,9	1,7	5,2	19,8	3,3	2,2
totaal	100,0	15,2	33,6	8,0	4,7	61,5	8,1	11,6	81,2	3,8	15,0

van betekenis voor vrijwel alle produktencategorieën. Het is vooral West-Duitsland dat over de gehele linie heeft bijgedragen tot onze totale uitvoerontwikkeling. De uitvoerstijging naar de niet tot de E.E.G. behorende O.E.E.C.-

landen was voornamelijk voor de sectoren brandstoffen, bewerkte en afgewerkte produkten en vooral voor machines van grote kwantitatieve betekenis. De bijdrage van de Verenigde Staten en Canada tot onze totale uitvoerstijging werd voornamelijk verkregen uit de gestegen uitvoer van voedingsmiddelen en machines etc. Voor de totale bijdrage van de landen samengevat onder de groep „Rest wereld” zijn vooral de sectoren chemische produkten en bewerkte en afgewerkte produkten van grote betekenis geweest. De uitvoerstijging van chemische produkten (w.o. kunstmeststoffen) naar deze gebieden bedroeg bijna de helft van de totale uitvoerstijging voor chemische produkten, hetgeen het belang van deze afzetgebieden voor deze produkten nog eens duidelijk onderstreept. Merkwaardigerwijs is de bijdrage van de „Rest wereld”-gebieden in de totale uitvoerstijging van machines en vervoermateriaal (een omvangrijke post voor deze landen) relatief zeer gering geweest. De winst werd voor deze produkten vooral in de Europese landen en in de Verenigde Staten en Canada behaald.

Conclusie.

Uit de hierboven genoemde cijfers kan worden geconstateerd dat de uitvoerstijging van Nederland in de periode 1955-1960 voor het leeuwedeel te danken is geweest aan de sterk toegenomen uitvoer van vrijwel alle produktencategorieën naar de Europese landen en wel voornamelijk naar de E.E.G.-landen. Een dergelijke ontwikkeling is, gezien de algemene tendenties in de wereldhandel, te begrijpen, want in dezelfde periode is juist de onderlinge handel tussen de Europese landen veel sterker gestegen dan de wereldhandel in het algemeen.

De Europese landen hebben een veel sterkere economische expansie gekend dan de andere landen. Deze ontwikkeling ging bovendien gepaard met een afbreken van de onderlinge handelsbarrières, hetgeen de Nederlandse uitvoer naar deze gebieden nog extra heeft gestimuleerd. Het is, naar het oordeel van schrijver dezes, voor de Nederlandse export een groot voordeel geweest dat wij reeds voor zo'n belangrijk deel op deze snel in betekenis toenemende markten waren georiënteerd. Juist dank zij de be-

Italië's nieuwe offensief in Afrika

Italië heeft steeds grote belangstelling voor het zwarte werelddeel aan de dag gelegd. Gelukkig is het offensief waarvan wij thans melding maken van vreedzamer aard dan dat van een twintigtal jaren geleden. Het betreft hier namelijk de snelle groei van de Italiaanse staatsoliemaatschappij E.N.I. Reeds eerder werden in dit blad mededelingen gedaan over de ambitieuze plannen van Enrico Matei, de energieke directeur van het bedrijf.

De E.N.I. heeft, zo meldt „The Financial Times” van 8 maart jl., kans gezien na Marokko, Tunesië, Egypte, Ghana en Libië nu ook Nigeria ertoe te bewegen haar uitgebreide concessies voor de oliewinning te verlenen. De toestemming betreft ditmaal een oppervlakte van 5.300 km², hetgeen betekent, dat de maatschappij nu, na de „Shell-B.P. of Nigeria”, de grootste concessie in dat land bezit!

Dat de Italianen eveneens grote belangstelling hebben voor de bouw van raffinaderijen moge blijken uit het feit, dat zij in Ghana, Marokko en Tunesië het alleenrecht voor de bouw van een dergelijk bedrijf hebben verworven en met Nigeria, Tanganyika en Egypte nog onderhandelingen in dezelfde richting voeren.

De Italiaanse oliemaatschappij is bezig met haar Afrikaans offensief het betreffende monopolie der grote maatschappijen te doorbreken, een omstandigheid die met name door de Afrikaanse staten zelf met vreugde wordt geconstateerd.

Commerciële economie, toegepast op de politiek in de detailhandel

I. De theorie

Het object en het doel.

In de praktijk van het commerciële ondernemersgedrag komen wij gedragingen tegen die op het eerste gezicht niet veel met elkaar te maken hebben, t.w.:

a. de *vaste prijs* voor vele merkartikelen door fabrikanten;

b. het streven, vooral in de handel, om door *erkenningsregelingen* en gesloten handelsverkeer het *aantal bedrijven te beperken*;

c. het streven in industrie en ambacht om via calculatieschema's of op andere wijze een *bodem in de prijs* te leggen.

Wij willen hier aantonen dat deze vormen van concurrentiebeperking ontstaan zodra de concurrentieverhoudingen zodanig zijn of dreigen te worden dat de vrije concurrentie, gericht op een maximum winst, geen bevredigend resultaat oplevert. Zowel naar de werkzame krachten als naar hun resultaat zijn bovengenoemde vormen van ingrijpen ten zeerste aan elkaar verwant. Het kan van belang zijn dit gemeenschappelijk karakter te doorzien en tevens te weten waarom onder bepaalde feitelijke omstandigheden een zelfde streven tot verschillende politiek moet leiden.

Onze conclusie vooropstellende, n.l. dat zulk een samenwerking tussen ondernemingen noodzakelijk kan zijn om tot een resultaat te komen dat het dichtst ligt bij wat op grond van de theorie, der vrije prijsvorming gewenst is, wijzen wij erop dat dit streven om te lage inkomens te voorkomen, uitgaat van ondernemers. In een maatschappij, die op het winststreven is gebaseerd, mogen wij van ondernemers wel verwachten dat zij maatregelen nemen tegen te lage inkomsten resp. te lage prijzen, maar niet tegen te hoge. Middelen om te lage inkomsten te vermijden, kunnen vaak de potentie tot te hoge hebben. Bij zulk een „misbruik”, maar ook alleen dan, is overheidsingrijpen op haar plaats.

Hiermede is onze kartelwetgeving, die een misbruikwetgeving is, in overeenstemming. Voor een juist kartelbeleid is niet alleen nodig dat de overheid inzicht in de gevolgen van de ondernemersafspraken op prijsgebied heeft, maar ook dat men de prijstheoretische achtergronden van de verschillende vormen van ondernemersafspraken kent. Tot dit laatste willen wij hier een bijdrage

leveren. Onvoldoende inzicht kan er namelijk toe leiden dat men generiek gaat verbieden waar alleen een repressief toezicht op haar plaats is.

De uitgangspunten.

Wij gaan ervan uit dat ieder artikel in concurrentie staat. Dat kan een concurrentie van gelijke, gelijksoortige maar ook van anderssoortige artikelen zijn. Tenslotte concurreren alle toepassingen om hun aandeel in het inkomen. Gewoonlijk, als men het heeft over een scherpere of zwakkere concurrentie, denkt men aan het onderling *gedrag van ondernemers*. Men zegt dan dat ondernemers met elkaar concurreren. Het lijkt ons doelmatiger uit te gaan van het *gedrag van de afnemers* van een bepaalde onderneming. De concurrentie is dan sterker naarmate een kleine procentuele verandering van de prijs leidt tot een grotere procentuele verandering van de afgezette hoeveelheid van de desbetreffende onderneming.

Op de verhouding van deze twee veranderingen, die men de afzetelasticiteit (ϵ) noemt, komt het dus aan. Kunnen de afnemers gemakkelijk van de ene aanbieder op de andere overgaan, dan is deze elasticiteit groot. Kunnen (willen) de afnemers dit niet, dan is de concurrentie gering. Het aantal aanbieders kan op deze mogelijkheid van „switchen” invloed hebben; evenals de reclame enz. Uiteindelijk is evenwel het gedrag van de *afnemers* beslissend of de concurrentie tussen de aanbieders fel is of niet. Hierbij moet worden opgemerkt, dat een prijsverschil op de lange termijn vaak een grotere invloed heeft dan op de korte. Soms is daarentegen op zeer korte termijn de prijselasticiteit weer zeer groot door tijdelijk uit de markt blijven van de afnemers.

Ons tweede uitgangspunt is dat de ondernemer *niet duurzaam* verliesgevende artikelen in zijn assortiment houdt. De gevallen waarin hij dat bijv. uit onwetendheid of om extra service te verlenen wel doet, beschouwen wij hier als uitzondering. Dit betekent dat wij ervan uitgaan dat de prijs een basis, d.w.z. een onderste limiet, vormt in de integrale kosten. In vele gevallen kunnen wij, binnen zekere grenzen, de integrale kosten voorstellen door

$$k = \frac{C + VQ}{Q} \quad (1), \text{ waarin}$$

(vervolg van blz. 334)

langrijke kwantitatieve betekenis die onze uitvoer naar deze markten reeds had, steeg onze uitvoer in de afgelopen jaren aanmerkelijk sterker dan die van andere landen ¹⁾.

Deze ontwikkeling is tevoren vermoedelijk niet voorzien. Zo doet het bijv. achteraf enigszins merkwaardig aan, in de nota inzake de exportpolitiek van 1952, waarin overigens de noodzaak om de uitvoer te doen toenemen duidelijk werd verdedigd, te lezen dat naar de destijds gangbare

¹⁾ Zie het artikel „Ontwikkeling en structuur van de Nederlandse uitvoer” in „De Economist” van 5 mei 1957 alsmede het artikel „Uitvoer en binnenlands economisch beleid statistisch bezien” in „E.-S.B.” van 22 februari 1961.

meningen onze export minder op Europa en meer op de andere landen zou moeten worden gericht ²⁾. Men meende toen namelijk dat, door de langs die weg te bereiken grotere spreiding, de kwetsbaarheid van onze export zou worden verminderd. Achteraf kan men echter de vraag stellen, of bij die visie de verschillen in groeikansen in de verschillende afzetgebieden wel voldoende waren verdisconteerd. De ervaring heeft inmiddels geleerd dat de groei in de diverse gebieden zeer verschillend kan zijn.

²⁾ 's-Gravenhage.

Drs. E. H. VAN DE POLL.

²⁾ Zie „Nota inzake de exportpolitiek” 31 maart 1952, blz. 12, 13 en 14.

k = de integrale kosten;
 C = de constante of capaciteitskosten;
 Q = de omgezette resp. geproduceerde hoeveelheid;
 V = de variabele kosten verbonden aan een eenheid produkt.

Dus: $p \geq k$. Hierbij moet evenwel de opmerking worden gemaakt dat als wij een langere periode op het oog hebben, vele kosten verschuiven van de groep constante kosten naar die welke met de produktie-omvang variëren.

Ons derde uitgangspunt is dat de ondernemer streeft naar een maximum winst. Dit blijkt het geval te zijn als tussen de prijs, de afzetelasticiteit en de variabele kosten het volgende verband bestaat ¹⁾:

$$p = \frac{\varepsilon}{\varepsilon - 1} V \quad (2)$$

Deze formule heeft evenwel enkele gevaarlijke eigenschappen, waarvan wij ons goed bewust moeten zijn. In de eerste plaats zijn zowel ε als V afhankelijk van de periode die wordt overzien. Een ondernemer met een brede horizon, die een prijsbeleid op lange termijn voert, zal zowel een grotere ε als een grotere V in zijn calculatie opnemen dan iemand die op korter termijn denkt. Dit behoeft evenwel niet altijd tot een andere uitkomst voor p te leiden. Bij $\varepsilon = 3$ en $V = 5$ is de optimale prijs even hoog als bij $\varepsilon = 6$ en $V = 6^{1/4}$.

In de tweede plaats is het niet zeker dat p en ε onafhankelijk van elkaar zijn ²⁾ en in de derde plaats hangt de produktietechniek, dus ook C en V , af van de omvang van de produktie en dus mede van de prijs; p en V zijn dus niet onafhankelijk van elkaar. Wegens de onderlinge afhankelijkheid van p , ε en V kunnen wij met deze formule de optimale prijs niet uitrekenen. Toch is deze formule bruikbaar. Zij definieert namelijk de evenwichtsverhouding tussen p , ε en V . Als aan formule (2) is voldaan, is er geen aanleiding voor de ondernemer om zijn prijs te veranderen. *Het rechterlid geeft dus aan of de ondernemer, om tot een maximum winst te komen, zijn prijs hoger of lager moet stellen.* Vult men dan de bij die nieuwe prijs behorende waarden van ε en V in, dan zien wij of het evenwicht reeds bereikt is, dan wel of er aanleiding is de prijs hoger of lager te stellen.

Verder moet worden opgemerkt dat de ondernemer maar zelden de exacte, voor hem geldende, waarden van ε en V zal kennen. Hij reageert evenwel niet op deze exacte waarden doch op zijn subjectieve indruk daarvan. Dit betekent dat in iedere prijszetting een subjectief element blijft zitten. Voor ons doel is dat geen bezwaar, want het gaat ons niet om de hoogte van de objectief optimale prijs, maar om de prijs die de ondernemer in feite, dus op grond van zijn kennis van ε en V , stelt.

Het prijsvormingsresultaat bij vrije prijsvorming.

Wij hebben hierboven het mechanisme van de prijsvorming voor de individuele ondernemer gegeven. De formules (1) en (2) kunnen wij nu als volgt samentrekken om de evenwichtssituatie te krijgen:

$$p = \frac{\varepsilon}{\varepsilon - 1} V \geq \frac{C + VQ}{Q} \quad (3)$$

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 28 juni 1961.

²⁾ Zie „De Economist” 1959, blz. 504.

Als aan de ongelijkheid van het rechterlid van (3) niet voldaan is, ligt de optimale prijs volgens (2) beneden de integrale kosten volgens (1) en is op basis van onze vooronderstellingen in onze samenleving geen duurzame produktie van dat artikel mogelijk. De bruto winst per eenheid, d.w.z. het verschil tussen de prijs en de variabele kosten, is dan — gegeven de produktie-omvang — niet voldoende om de totale constante kosten C te dekken. Een hoger stellen van de prijs dan de optimale heeft natuurlijk geen zin, want daardoor zou de afzet Q nog meer dalen.

Welke middelen staan dan de ondernemer wel ter beschikking? Een mogelijkheid is een andere techniek van de produktie te gaan toepassen, waarbij de constante of capaciteitskosten lager en de variabele kosten hoger zijn. Dan kan een rendabele produktie op kleine schaal mogelijk worden. Meer in de lijn van de verwachtingen ligt evenwel dat onze ondernemer zal trachten de vermenigvuldigfactor $\frac{\varepsilon}{\varepsilon - 1}$ te vergroten. Dat kan als hij erin slaagt om de waarde van ε te verkleinen. Nu is deze waarde van ε een maatstaf voor de intensiteit van de concurrentie. De politiek zal er dan op gericht zijn de concurrentie te verminderen. Hierdoor is het mogelijk om van de situatie

$$p = \frac{\varepsilon}{\varepsilon - 1} V < \frac{C + VQ}{Q} \quad (4)$$

over te gaan in

$$p = \frac{\varepsilon}{\varepsilon - 1} V = \frac{C + VQ}{Q} \quad (5)$$

De integrale kosten worden dan bij de optimale prijs gedekt en de produktie is blijvend mogelijk. Een vermindering van ε , dus van de concurrentie, om een overgang van (4) naar (5) te bewerkstelligen, past volkomen in een rationeel ondernemersgedrag dat door de overheid volledig geaccepteerd behoort te worden. Ondernemersafspraken en gedragingen die daartoe leiden zijn uit ondernemersstandpunt en uit overheidsstandpunt niet alleen tolerabel maar uitdrukkelijk gewenst.

Een vermindering van ε , dus een beperking van de concurrentie die veel verder gaat en waarbij de prijs belangrijk boven de integrale kosten komt te liggen, zal bij de ondernemers geen bezwaar ontmoeten, maar kan voor de overheid wel aanleiding tot ingrijpen zijn. Dat is het geval als (3) door beperking van de concurrentie overgaat in

$$p = \frac{\varepsilon}{\varepsilon - 1} V \gg \gg \gg \frac{C + VQ}{Q} \quad (6)$$

Indien ε zo klein is, dat de prijsformule overgegaan is naar (6), dan zal het streven van de overheid zijn om ε weer te vergroten. Soms zal dat ertoe leiden dat de overheid ingrijpt in de ondernemingsovereenkomsten die tot te kleine waarden van ε hebben geleid. Soms ook zal het mogelijk zijn de consumenten te wijzen op hun maatschappelijke functie die meebrengt dat zij op te hoge prijzen moeten reageren door het verminderen van hun vraag, bijv. door over te gaan op andere produkten. Uiteindelijk toch komt in ε het gedrag van de afnemers tot uiting al wordt dat gedrag, zoals wij nog zullen zien, in hoge mate mede beïnvloed door de gedragingen van de ondernemers. Hieraan zullen onze volgende artikelen zijn gewijd.

Bij toetreding van Engeland tot de E.E.G. zou, wat de tropische produkten betreft, de volgende aanpak overweging verdienen: 1. Een mondiale benadering volgens de Kennedy-voorstellen beogende de invoerrechten, verbruiksbelastingen en kwantitatieve beperkingen op tropische produkten te verlagen of op te heffen; 2. Als eerste stap hiertoe zou een fusie van de Commonwealth-gebieden in Afrika en West-Indië met de geassocieerde overzeese landen van de E.E.G. kunnen worden overwogen. Bij een fusie zal namelijk blijken, dat het buitentarief van de E.E.G. voor vele tropische produkten geen zin meer heeft. Het nadeel van een fusie is, dat toch een nieuwe associatie-overeenkomst zal worden gesloten, met consequenties die wellicht moeilijk te herroepen zijn wanneer het vraagstuk mondiaal wordt gezien; 3. Een overhaaste aanvaarding van de voorstellen van de Europese Commissie over de nieuwe associatie lijkt niet opportuun. Gedurende de tijd dat dit vraagstuk mondiaal zou kunnen worden bestudeert, zou een gescheiden voortbestaan van de Commonwealth-preferentie en de E.E.G.-geassocieerde-gebieden-preferentie voor een à twee jaar een oplossing bieden.

De toetreding van het Verenigd Koninkrijk tot de E.E.G. en de overzeese landen

Vier jaar geleden kwam op de vergaderingen van het Intergouvernementeel Comité op ministerieel niveau van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (O.E.E.S.) te Parijs, die als onderwerp de vorming van een grote Europese vrijhandelszone hadden, het vraagstuk van een eventuele associatie van de overzeese landen die toen niet met de E.E.G. geassocieerd waren, niet ter sprake. Zoals bekend, braken deze onderhandelingen af zonder dat het probleem van de „imperial preferences” werd aangesneden. Trouwens, het Verenigd Koninkrijk stelde zich toen op het standpunt dat het zelf voor de Commonwealth-landen zou onderhandelen en dat deze landen niet bij de besprekingen aanwezig mochten zijn ¹⁾.

Wij zijn thans een stap verder. De aanvraag van het Verenigd Koninkrijk, onderhandelingen met de E.E.G. te mogen voeren teneinde tot een eventuele toetreding tot de E.E.G. te komen, is reeds meer dan een half jaar geleden ingediend. Onderhandelingen zijn aan de gang en door de rede van Minister Heath, op 10 oktober 1961 gehouden, weten wij meer over het Engelse standpunt zoals dat op die datum naar voren kwam. In deze rede verklaarde Heath dat de onderontwikkelde gebieden van de Commonwealth de gelegenheid zou moeten worden geboden zich met de E.E.G. te associëren op dezelfde voet als de huidige geassocieerde gebieden. Mochten sommigen dit niet wensen, dan zou een analogie gevonden kunnen worden in de vorm van het E.E.G.-protocol, waarbij bijv. aan Frankrijk werd toegestaan produkten uit Marokko en Tunis vrij te blijven invoeren. Een derde mogelijkheid zou zijn via een produktgewijze studie tot oplossing te komen. Voor tropische produkten zouden moeilijkheden kunnen ontstaan voor die Commonwealth-landen die niet geassocieerd wensen te worden. Een mogelijke oplossing in dit geval zou dan een vrije invoer bijv. via een tariefcontingent in het Verenigd Koninkrijk zijn voor de tropische produkten uit dit niet geassocieerde land. Een andere mogelijkheid zou zijn het buitentarief voor deze produkten op te heffen, bijv. thee, of tot een laag niveau

te reduceren. Hierbij dient opgemerkt te worden, dat de heer Heath mededeelde in principe het buitentarief te aanvaarden, doch dat „some adjustments are a necessary consequence of the admission of a new member”. Een herziening van de buitentarieven voor tropische produkten achtte het Verenigd Koninkrijk dus niet onmogelijk.

Veel voortgang in de onderhandelingen betreffende het vraagstuk van de tropische produkten van de Commonwealth-landen — waartoe ons artikel zich beperkt — is echter nog niet bereikt. Werkgroepen zijn te Brussel bezig een statistische studie te maken van deze produkten en tevens de nodige documentatie te verzamelen. Een complicerende factor bij dit alles is het feit dat de huidige associatieovereenkomst die bestaat tussen de E.E.G. en haar overzeese landen eind 1962 afloopt en dus ook herzien dient te worden. Los van de onderhandelingen met Engeland is men te Brussel op diverse niveaus bezig dit vraagstuk te bestuderen. Een „Comité de Direction” bestaande uit Permanente Vertegenwoordigers van de Zes en de Afrikaanse staten alsmede vertegenwoordigers van de Europese Commissie bestudeert het onderhavige vraagstuk. Dit „Comité de Direction” heeft drie werkgroepen ingesteld, waarvan één de afzet van de tropische produkten bestudeert.

Het zal weinigen verbazen, dat van Nederlandse en Duitse zijde op een vergadering van de Raad van Ministerenige tijd geleden gesteld werd, dat een gescheiden behandeling van deze problematiek niet aan te bevelen zou zijn. Gezien de korte tijd stelde de heer Luns voor de huidige associatie-overeenkomst nog in haar huidige vorm te verlengen en aan de hand van de voortgang der onderhandelingen met Engeland te zijner tijd tot een nieuwe opzet te geraken.

Ook thans komt de Engelse regering zelf op voor de belangen van de Commonwealth-landen. De Commonwealth-landen zullen dus vertrouwen in de Engelse onderhandelaars moeten hebben wat de behartiging van hun interessen betreft. Zelf worden zij niet bij de directe onderhandelingen betrokken, hoewel de Engelse regering nauwe contacten met de Commonwealth-landen over het vraagstuk van Englands toetreding onderhoudt.

¹⁾ Zie ons artikel „De Vrijhandelszone en overzeese gebieden” in „E.-S.B.” van 26 februari 1958.

Het vraagstuk van de consequenties van Englands toetreding centreert zich naar onze mening wat betreft de tropische produkten rond de volgende hoofdpunten:

1. Is het nog juist om op dit ogenblik, gezien de uitspraken van President Kennedy en ook van Dr. Mansholt, het vraagstuk van de tropische produkten op te lossen door een niet-mondiale aanpak?

2. Bij een niet-mondiale aanpak heeft men de volgende andere mogelijkheden:

a. Een voorlopig gescheiden voortbestaan van de Commonwealth-preferentie en de E.E.G.-preferentie van de Zes voor tropische produkten. Dit zou een handhaving van het niet-preferentiële Commonwealth-tarief in Engeland betekenen en van het E.E.G.-buitentarief der Zes.

b. Een fusie van de twee preferentiële zones met als buitentarief het E.E.G.-buitentarief.

c. Men kan zich voorstellen, dat in geval b bepaalde Commonwealth-landen zich niet met de grote E.E.G. wensen te associëren. Dit zou betekenen, dat produkten uit deze bepaalde Commonwealth-landen dan bij invoer in Engeland als afkomstig uit derde landen beschouwd dienen te worden en onderhevig zullen zijn aan het E.E.G.-buitentarief. Alleen het verlenen van tariefcontingenten aan Engeland kan hier uitkomst brengen.

Onder welk systeem zouden nu tropische produkten als bananen, thee, koffie, cacao, oliën en vetten en tropisch hout kunnen worden ondergebracht?

Mondiale benadering.

In juni 1961 deed President Kennedy voorstellen de produktie en afzet van tropische produkten op mondiaal niveau te bestuderen. De Verenigde Staten stelden toen voor om in het kader van de O.E.C.D. de invoertarieven op oliehoudende zaden, tropisch hout, koffie, bananen en cacao en de kwantitatieve beperkingen op te heffen. Mocht dit in bepaalde gevallen, doordat de E.E.G. of Engeland een preferentieel regime toekende, op moeilijkheden stuiten dan zouden compensaties kunnen worden verleend. Financiële hulp zou verder geboden kunnen worden wanneer de tropische landen tot spreiding van hun produktie zouden overgaan. Eventueel zou in een later stadium steun verleend kunnen worden voor het voeren van een politiek van stabilisatie van exportopbrengsten. Dit laatste punt staat op zichzelf los van de consequenties op korte termijn van Englands toetreding tot de E.E.G. Het is een probleem waarvoor de wereld zich reeds lange tijd geplaatst ziet en waarvoor tot nu toe geen oplossing is gevonden. De Kennedy-voorstellen spreken zich niet nader uit over de vorm waarin deze stabilisatie van exportopbrengsten zou kunnen worden gegoten. Zonder twijfel denkt men hier verder dan de leningen die de Europese Commissie zich in haar gedachten over de nieuwe associatie-overeenkomst voorstelt te verschaffen aan de plaatselijke stabilisatiekassen in de overzeese landen die met de E.E.G. geassocieerd zijn ²⁾.

In februari 1962 richtten de Verenigde Staten zich wederom tot de Europese Commissie, de E.E.G.-landen en Engeland. De Verenigde Staten verwezen naar hun Memorandum van juni 1961, en stelden nu voor de invoerrechten op alle tropische produkten omlaag te brengen, waarbij wederom beklemtoond werd de verbruiksbelas-

tingen op tropische produkten op te heffen. Volgens het Memorandum bieden de nieuwe en de zich ontwikkelende verhoudingen tussen de geassocieerde Afrikaanse staten, de Afrikaanse leden van de Commonwealth, het Verenigd Koninkrijk en de E.E.G. een unieke kans het vraagstuk van de tropische produkten op mondiale schaal te bestuderen.

Gezien het feit dat de Engelse regering reeds heeft voorgesteld het buitentarief van de E.E.G. voor thee en cacao tot 0 pCt. te doen verminderen, lijkt het dat Engeland voor deze produkten geen moeilijkheden voorziet en dus ook geen compensaties zou wensen. Trouwens, een studie van de Food and Agriculture Organisation wijst erop, dat het toekomstige buitentarief voor cacao (9 pCt.) geen betekenis zou hebben.

„Uitnutting” van tariefpreferenties.

Wij raken hier op het punt van de „uitnutting” van tariefpreferenties. De ervaring toont, dat wanneer het aanbod van produkten in een preferentiële zone groter is dan de vraag, het invoerrecht geen betekenis heeft. Stel, er is een niet-preferentieel recht van bijv. 10 pCt. bij een preferentieel recht van 0 pCt. Is de vraag groter dan het aanbod, dan wordt de prijs van het produkt uit het preferentiële land opgetrokken met bijv. 9½ pCt. Is het aanbod echter groter, dan is de concurrentie zo groot, dat het preferentiële land die 9½ pCt. niet kan verwerven. Er is dan geen uitnutting en er wordt tegen wereldmarktprijs verkocht. Voor niet-preferentiële landen belemmert het invoerrecht steeds de uitvoer naar het preferentiële gebied. Het invoerende land in de preferentiële zone kan namelijk geheel in zijn behoefte voorzien in deze zone. Omdat het aanbod groter is dan de vraag in de preferentiële zone, zal geen uitvoer uit een niet-preferentieel land plaatsvinden. Het preferentieel recht heeft dus wel een binding van handelskanalen tot gevolg, doch er bestaat slechts één prijs waartegen het produkt wordt verhandeld zowel binnen de preferentiële zone als in de rest van de wereld. Dat is de wereldmarktprijs ³⁾.

Het niet „uitnutten” van de preferentie zou voor cacao gelden, daar de produktie van de Afrikaanse Commonwealth-landen en frank-zone-landen groter is dan de vraag in het Verenigd Koninkrijk en de E.E.G. Een fusie van de preferentiële zones, met tegelijkertijd een buitentarief van 9 pCt. voor cacao, zou derhalve geen zin hebben.

Een hoog buitentarief voor thee (18 - 23 pCt.) heeft slechts betekenis t.a.v. het vullen van de schatkist der E.E.G.-landen. Theeproduktie in de thans geassocieerde overzeese gebieden valt te verwaarlozen. De gezamenlijke invoer van thee in de E.E.G. plus Engeland beloopt ca. 260.000 ton. De Commonwealth-export beloopt ca. 450.000 ton. Ook hier is het aanbod groter dan de vraag en een buitentarief lijkt derhalve weinig zin te hebben. Hetzelfde geldt voor palmolie (buitentarief 9 pCt.). Het buitenrecht op tropisch hout (5 - 10 pCt.), dat op deze hoogte werd gesteld omdat Engeland een preferentieel recht in het kader van de Commonwealth had, zou bij een toetreding van Commonwealth-gebieden in Afrika die belangrijke producenten van tropisch hout zijn, tot 0 kunnen worden teruggebracht.

³⁾ Zie voor een uitvoerige behandeling: „Politique douanière et politique des prix” in „Marchés Tropicaux” van 18 februari 1961.

²⁾ Zie in dit verband het artikel „Europese integratie in Afrika” door Drs. K. Zijlstra in „E.-S.B.” van 21 maart 1962.

Men kan het met de Engelse regering eens zijn, dat het koffievragestuk mondiaal tot een oplossing moet worden gebracht. De vraag is echter hoe men dit denkt te bereiken. Een zich inpassen in een nieuwe internationale koffie-overeenkomst met een exportbeperking al naar gelang de wereldmarktprijs beneden een bepaalde bodemprijs daalt, biedt slechts een voorlopige oplossing. Frankrijk heeft namelijk nog onlangs akkoorden met frank-zone-landen in Afrika afgesloten, waarbij het land bepaalde hoeveelheden koffie tegen een prijs van NF 3,20 afneemt, terwijl de koffie op de wereldmarkt NF 1,95 opbrengt. (Een soortgelijke overeenkomst bestaat ook tussen Frankrijk en aardnotenproducerende landen als Senegal en Niger). Wat de bananen betreft, is er via beschermende invoerrechten en in Engeland (bananen uit de Commonwealth-gebieden in Afrika en West-Indië) en in Frankrijk (bananen uit de in de E.E.G. geïntegreerde overzeese departementen in West-Indië en de geassocieerde landen in Afrika) en in Italië (bananen uit het geassocieerde land Somalië) van een bepaalde voorkeur sprake. Bananen uit derde landen worden bovendien door een contingentenstelsel buiten de markt gehouden.

Voor koffie en bananen ligt de problematiek derhalve ingewikkelder. Een verlaging van invoerrechten en dus opheffing van een wezenlijke preferentie zou met compensaties gepaard dienen te gaan, hetgeen echter in de Kennedy-proposals zou passen.

Fusie van Commonwealth-gebieden en met de E.E.G. geassocieerde gebieden.

Een fusie van de twee preferentiële zones, de Commonwealth-gebieden en de met de E.E.G. geassocieerde landen in Afrika en eventueel West-Indië, heeft ook aantrekkelijke zijden ⁴⁾. In vele gevallen zal het aanbod, zoals gezegd, in dit grote gebied de vraag in de E.E.G. en Engeland overtreffen, zodat dan een handhaving van het E.E.G.-buitentarifief weinig zin meer heeft en alleen bij handhaving nog maar ongunstige reacties van outsiders (Latijns Amerika en de Philippijnen) zou kunnen opwekken. Men diene hier echter het volgende te onderscheiden. Wanneer

⁴⁾ Hoewel associatie in principe zou moeten gelden voor alle Commonwealth-landen, is het duidelijk, dat alleen de tropische landen in Afrika en West-Indië hiervoor in aanmerking komen. De Engelse regering schijnt zich ook in deze richting te hebben uitgelaten.

bij deze fusie de gedachten van de Europese Commissie over een nieuwe associatie-overeenkomst met de overzeese landen verwezenlijkt zouden worden, dan zouden deze ook wel eens van toepassing verklaard kunnen worden voor de te associëren Commonwealth-gebieden. Een steun door middel van een heffing op ingevoerde tropische producten van welke herkomst dan ook, is in deze gedachtengang namelijk voorzien voor tropische producten in de huidige geassocieerde gebieden. Ook in de olie- en vetvoorstellen van de Europese Commissie is een dergelijke heffing ter ondersteuning van de aardnotenteelt in Senegal voorzien. Heffingen op bijv. koffie, bananen uit Latijns Amerika zullen gebruikt worden om de producenten van deze producten in de geassocieerde voormalige Franse overzeese gebieden in Afrika te steunen.

De mondiale Kennedy-aanpak spreekt ook van compensaties voor preferentiële systemen. Dit punt is nog niet nader uitgewerkt. Bij een nadere uitwerking zou echter een mogelijkheid kunnen bestaan, dat steunverlening, volgens de opvatting van het Nederlandse bedrijfsleven, geen produktensteun, doch een landensteun zou worden. Bij het verlenen van compensaties zou dan tevens meer aanleiding bestaan aandacht te schenken aan de monetaire verschillen die er in de preferentiële zones bestaan (bij nader onderzoek zou kunnen blijken, dat de frank in de frank-zone overgewaardeerd is).

Duidelijk is wel, dat een fusie van de twee zones, zonder tegelijkertijd te komen tot een aanzienlijke verlaging van het buitentarifief, nog scherpe reacties in niet te associëren landen zal oproepen, met name in Latijns Amerika. En wat te denken van de mogelijkheid dat Nigeria zich wel en Ghana niet zou associëren?

Een extra complicatie stippen wij hier nog aan: een associatie van Commonwealth-gebieden zal om enigszins in de lijnen van het G.A.T.T. te blijven impliceren, dat de handel tussen de geassocieerde landen onderling vrij moet zijn, dus ook tussen de Commonwealth-gebieden en de frank-zone-gebieden. Gezien de verschillen in economie tussen deze landen (ook wat betreft de „Marketing Boards” in de Commonwealth-gebieden en de „Caisses de Compensation” in de frank-zone-landen die uiteenlopende opkoop-prijzen aan de producenten van tropische produkten garanderen) zal een dergelijke implicatie moeilijkheden opwerpen. Reeds in het verleden vond frauduleuze export van cacao uit Ghana naar Togo (frank-zone) plaats, waar de „Caisse de Compensation” een hogere cacaoprijs garandeerde dan de „Marketing Board” in Ghana.

(I. M.)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staaldraad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

Voorlopig gescheiden voortbestaan van de Commonwealth-preferentie en de E.E.G.-geassocieerde-gebieden-preferentie.

Deze oplossing schijnt op korte termijn (bijv. één à twee jaar) aantrekkelijk te zijn, mits ook het voorstel van de Nederlandse en Duitse regering om de huidige associatie-overeenkomst voorlopig te verlengen wordt aanvaard. Zou men echter bij een gescheiden voortbestaan de huidige associatie-overeenkomst uitbouwen volgens de voorstellen van de Europese Commissie (o.a. heffingen op ingevoerde tropische produkten ter ondersteuning van deze produkten)⁵⁾, dan zou een andere, betere oplossing op een later tijdstip te laat kunnen komen.

Een duurzaam gescheiden voortbestaan van de preferentiële zones in Afrika biedt om politieke redenen geen oplossing. Ook economisch gesproken zijn moeilijkheden te voorzien. De invoerrechten tussen het Verenigd Koninkrijk en de E.E.G. zullen namelijk bij toetreding van Engeland geleidelijk afgebroken worden, zodat een doorstroming van de Commonwealth via Engeland in de E.E.G. mogelijk wordt. Een systeem van certificaten van oorsprong zou dan uit hoofde van prijsverschillen geïntroduceerd moeten worden om een doorstroming van tropische produkten vanuit bijv. Engeland (waar zij volgens Commonwealth-preferentie zouden binnenkomen) naar de E.E.G., waar men het buitentarief wil ontwijken, te voorkomen. Het is bekend, dat introductie van een dergelijke systeem voor het bedrijfsleven grote moeilijkheden oproept, reden waarom de vrijhandelszonebesprekingen indertijd gestrand zijn.

⁵⁾ Waarbij weliswaar het buitentarief voor een drietal tropische produkten zou worden verlaagd.

Conclusies.

Wat de tropische produkten betreft, zou bij een toetreding van Engeland tot de E.E.G. de volgende aanpak overweging verdienen:

1. Een mondiale benadering volgens de Kennedy-voorstellen voor tropische produkten die beogen de invoerrechten, verbruiksbelastingen en kwantitatieve beperkingen op tropische produkten te verlagen of op te heffen. Compensaties zouden in bepaalde gevallen kunnen worden verleend.

2. Een fusie van de Commonwealth-gebieden in Afrika en West-Indië met de geassocieerde overzeese landen van de E.E.G. zou — als eerste stap naar een mondiale benadering — tevens kunnen worden overwogen. Bij een fusie zal namelijk blijken, dat het buitentarief van de E.E.G. voor vele tropische produkten geen zin meer heeft. Het nadeel van een fusie is, dat toch een nieuwe associatie-overeenkomst zal worden gesloten met consequenties die wellicht moeilijk te herroepen zijn wanneer het vraagstuk mondiaal wordt gezien.

3. Gezien de onderhandelingen tussen het Verenigd Koninkrijk en de E.E.G. en het feit, dat de huidige associatie-overeenkomst van de E.E.G. met de overzeese landen eind 1962 herzien dient te worden, alsmede het nieuwe Amerikaanse Memorandum over tropische produkten, lijkt een overhaaste aanvaarding van de voorstellen van de Europese Commissie over de nieuwe associatie niet opportuun. Gedurende de tijd dat dit vraagstuk mondiaal bestudeerd zou kunnen worden, zou een gescheiden voortbestaan van de Commonwealth- en E.E.G.-overzeese-landen-preferentie gedurende één à twee jaar een oplossing bieden.

Rotterdam.

Drs. M. VAN DER VELDEN.

Over bedreigde besparingen

Op 30 maart 1962 werd de Verzekeringsdag 1962, georganiseerd door de Vereniging voor Verzekerings-Wetenschap in samenwerking met de Voorlichtingscommissies uit het Levensverzekeringsbedrijf en het Schadeverzekeringsbedrijf, gehouden. Als sprekers traden op Prof. Dr. H. J. Witteveen over „De betekenis van pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen voor de Nederlandse volkshuishouding” en Prof. Dr. H. W. J. Bosman over „Consequenties van fondsvorming en omslagstelsel”.

De betekenis van pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen voor de Nederlandse volkshuishouding.

Prof. Witteveen belichtte de betekenis van pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen voor het aanbod van besparingen op basis van de theorie van Harrod¹⁾. Verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen kanaliseren de besparingen voor de oude dag. Daarnaast bemiddelen deze bij de risicodekking van het overlijden voor de nabestaanden. Aldus wordt bijgedragen tot een grotere individuele zekerheid in een wereld van onzekerheid. Gedurende de actieve levensperiode wordt door gezinshuishoudingen ge-

spaard teneinde de behoeftenbevrediging in de inactieve periode te verzekeren. Over de hele levensperiode zouden de netto besparingen in beginsel gelijk zijn aan nul.

In een statische maatschappij, gekenmerkt door een gelijkblijvende leeftijdsopbouw van de bevolking en een constant inkomen, zal op elk moment het totaal aan besparingen gelijk zijn aan het totaal der ontsparingen. In een dynamische maatschappij zullen per saldo positieve besparingen kunnen ontstaan. Door een toename van het geboortecijfer kunnen de besparingen de ontsparingen gaan overtreffen omdat de actieve groep vergeleken met de statische maatschappij toeneemt. Ook kan een toename van de reële welvaart leiden tot netto positieve besparingen. Immers, de groei van het inkomen zal tot betere pensioenvoorziening aanleiding kunnen geven zodat de besparingen gebaseerd op een hoger inkomen de ontsparingen op basis van het vroegere lagere inkomen kunnen overtreffen.

Evenzeer is het denkbaar dat een prijsstijging tot een soortgelijk effect op de ontwikkeling der besparingen leidt. Het hogere nominaal inkomen zal tot grotere nominale besparingen kunnen leiden vergeleken met de ontsparingen die op een lager nominaal inkomen zijn gebaseerd. Een dergelijke inflatoire ontwikkeling is echter schadelijk voor

¹⁾ R. F. Harrod: „Towards a dynamic economics”, lecture two.

Beleg modern - beleg in

INTER
UNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie“, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

de pensioenvoorziening van de ouderen. Deze netto besparingen zullen alleen ontstaan zolang de bereidheid om contracten af te sluiten niet te zeer wordt geschaad door de waardedaling van het geld. Daarnaast hebben we in het recente verleden een trendmatige ontwikkeling waargenomen van de verzekeringsgedachte. Terwijl de ouderdagverzorging vroeger een familie-aangelegenheid was, is deze nu een individuele aangelegenheid geworden. Meer en meer wordt naar onafhankelijkheid gestreefd. Vandaar dat het aantal verzekerden een stijging vertoont. Tenslotte moge worden gewezen op zekere fiscale voordelen die het sparen via verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen met zich brengen.

Deze ontwikkelingen hebben de besparingen via verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen sterk doen toenemen. Bedroegen deze in 1948 1,8 pCt. van het nationaal inkomen, in 1958 vormden deze 3,6 pCt. van het nationaal inkomen. Nadien is dit cijfer vrijwel constant gebleven. De stijging van de besparingen via pensioenfondsen blijkt echter aanzienlijk groter te zijn geweest dan die van de besparingen via verzekeringsinstellingen. Van 1948 tot 1958 stegen de besparingen via pensioenfondsen met 1.300 pCt. en die via verzekeringsinstellingen met 180 pCt. Deze tendens tot sterkere stijging van de collectieve dan van de individuele verzekeringen blijkt ook binnen het kader van de verzekeringsinstellingen te hebben plaatsgevonden. In 1950 bedroegen de collectieve verzekeringen 27 pCt. van het verzekerd bedrag in 1960 38 pCt.

Nu krijgen we een andere ontwikkeling omdat de wetgever deze voorzieningen gaat trekken in de collectieve sfeer door middel van een omslagstelsel. In 1957 werd de algemene ouderdomsverzekering ingevoerd. Deze verzekering wordt door een omslagstelsel gefinancierd. Daardoor zullen dus geen besparingen ontstaan. De jaarlijkse uitkeringen worden verkregen uit de jaarlijkse premies. Nadien werd de algemene weduwen- en wezenwet aanvaard. Voorts wordt overwogen om de A.O.W. met 50 pCt. te verhogen en is een discussie gaande over het waardevast maken van bedrijfspensioenen. Realisatie van deze plannen op basis van een omslagstelsel zou een belangrijke daling van de besparingen ten gevolge kunnen hebben. Om het macro-economische effect hiervan te kunnen beoordelen is het nuttig om stil te staan bij de functie van de besparingen in onze economie.

We hebben gezien dat een snelle bevolkingsgroei en een grote mate van technische ontwikkeling tot een toename van de besparingen geleid heeft. Anderzijds echter doen bevolkingsgroei en technische ontwikkeling de vraag naar besparingen ook toenemen. De groei van de bevolking maakt bijv. investeringen in de woningbouw noodzakelijk, terwijl de technische ontwikkeling de investeringen stimuleert doordat nieuwe arbeidsplaatsen moeten worden gecreëerd ten gevolge van de automatisering. Hier schuilt dus een interessante evenwichtstendentie. Hoe sterker de

bevolking-groeit en de techniek zich ontwikkelt in des te sterkere mate komen besparingen ter beschikking. De verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen blijken in belangrijke mate tot een evenwichtige groei van het economisch leven bij te dragen. Zouden de besparingen in verhouding tot de investeringen te sterk groeien dan zouden prijsdalingen of werkloosheid het gevolg zijn. Een onvoldoende toename van de besparingen zou tot inflatie leiden.

Inmiddels blijkt in dit laatste geval nog een extra evenwichtstendentie via verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen te bestaan. Een onvoldoende toename van de besparingen zou rentestijging ten gevolge kunnen hebben. Deze zal door de verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen niet onmiddellijk in tariefverlaging tot uitdrukking worden gebracht. Zolang dit niet gebeurt zal de winst van deze instellingen dus toenemen. Hoe belangrijk deze factor kan zijn blijkt uit het feit dat de winst op interest als percentage van de premiereserve in 1950 0,59 bedroeg en in 1960 1,66. Ook zou een tekort aan besparingen tot prijsstijging kunnen leiden. Zolang de neiging om verzekeringen af te sluiten door de waardedaling van het geld niet afneemt, kunnen — zo hebben we gezien — extra besparingen ontstaan. In de na-oorlogse tijd is dit vermoedelijk het geval geweest. Het is echter de vraag, of de neiging om verzekeringen af te sluiten op den duur niet zal afnemen wanneer de waardedaling van het geld voortgaat. Immers, het verzekeringsbedrijf berust op geldcontracten en vooronderstelt waardevastheid van het geld.

Hoe de prijzen zich zullen ontwikkelen hangt nauw samen met het karakter van het groeiproces. Omdat we de toekomst niet kennen zijn we geneigd op basis van het heden te projecteren. De voorkeur voor het omslagstelsel bestaat vooral dank zij de technisch gemakkelijke aanpassing van de premieheffing aan de verhoogde uitkering die nodig zou zijn in verband met toekomstige prijsstijgingen. De economische krachten kunnen zich evenwel ook in andere richting gaan ontwikkelen. Dan echter zou een verschil blijven bestaan in de politieke sfeer. Met name tijdens een depressie zou een krachtige overheidspolitiek kunnen worden verwacht. Prof. Witteveen meent dat een meer evenwichtige ontwikkeling verwacht kan worden, zodat verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen zich meer stabiel zouden kunnen ontwikkelen.

Consequenties van fondsvorming en omslagstelsel.

Als uitgangspunt van zijn betoog behandelt Prof. Bouman de vraag, welke gevolgen zou de invoering van een omslagstelsel voor de Nederlandse pensioenvoorzieningen kunnen hebben op de besparingen, aannemend dat de bestaande fondsen behouden blijven. De besparingen bij de pensioenfondsen ten bedrage van f. 640 mln. zouden verdwijnen. Ook een deel van de besparingen bij levensverzekeringsmaatschappijen zou wegvallen, nl. voor zover de pensioenverzorging door collectieve contracten met de levensverzekeringsmaatschappijen tot stand is gekomen. Prof. Bosman schat deze daling der besparingen op f. 300 mln. Bovendien zijn nog enkele kleine ondernemingspensioenfondsen niet in de berekening betrokken. In totaal zouden de besparingen met 3 pCt. van het nationaal inkomen afnemen. Op een totale spaarquote van 22,6 pCt. beschouwt Prof. Bosman deze 3 pCt. niet als geheel onbetekenend, maar toch ook niet als doorslaggevend.

Wanneer men echter de overheidsbesparingen ten bedrage van 4,5 pCt. van het nationaal inkomen als politiek ongewenst aanmerkt, dan zou deze 3 pCt. niet kunnen worden gemist.

Men zou zich kunnen afvragen, of ter voorkoming van het verlies van deze besparingen een kapitaaldekkingstelsel gekozen zou moeten worden ook wanneer verondersteld wordt dat uit het oogpunt van een juiste pensioenvoorziening een omslagstelsel de voorkeur zou verdienen. Het advies van de Sociaal-Economische Raad over waarde vaste bedrijfspensioenen meent van niet. Eventueel zouden de overheidsbesparingen kunnen worden opgevoerd, terwijl voorts door belastingpolitiek de bedrijfs- en particuliere besparingen zouden kunnen worden gestimuleerd. Uw verslaggever heeft de indruk dat Prof. Bosman hier wel wat gemakkelijk heenloopt over een moeilijk probleem. Zou het opvoeren van de overheidsbesparingen — een alternatief dat overigens in strijd is met de hiervoor gemaakte werkhypothese — via belastingverhoging of uitgavenverlaging politiek als een haalbare trek kunnen worden aangemerkt? En voorts: zou het technisch mogelijk zijn om een zodanige belastingverlaging door te voeren dat de particuliere besparingen meer toenemen dan de overheidsbesparingen afnemen?

Voor de beoordeling van de meest effectieve pensioenvoorziening worden in het S.-E.R.-advies twee criteria genoemd: de waarde vastheid in eigenlijke zin en de welvaartvastheid. Wat betreft de waarde vastheid waarbij pensioenen worden gerelateerd aan de prijsindexcijfers voor het gezinsgebruik kan het standpunt worden ingenomen dat het beter is om inflatie te voorkomen dan de gevolgen ervan te bestrijden. Hoewel hierin een kern van waarheid schuilt, moet toch gewezen worden op het open karakter van de Nederlandse economie. De inflatoire tendenties komen voor het grootste deel uit het buitenland. Niettemin zou men ook kunnen verwachten dat in de toekomst een inflatoire ontwikkeling zich in mindere mate zal voordoen, zodat een ombouwen van de hele pensioenstructuur vanwege deze dreiging minder urgent zou zijn.

Met betrekking tot de welvaartvastheid waarbij de pensioenen worden gerelateerd aan de indexcijfers van bijv. de regelingslonen ligt dit anders. Er kan zeker verwacht worden dat op de lange duur de welvaart regelmatig zal toenemen. Een voortdurend backserviceprobleem zou zich dan bij een kapitaaldekkingstelsel voordoen. Niet alleen de reeds ingegane pensioenen stijgen, doch ook de in uitzicht gestelde pensioenen van de nog actieve bevolking. Een dergelijk backserviceprobleem kan alleen worden opgelost met een omslagstelsel.

Nu zal een dergelijk streven ten aanzien van bedrijfs-pensioenfondsen slechts kunnen werken indien de kring van deelnemers groot genoeg is om compensatie te bieden voor natuurlijke uitbreiding en inkrimping van bepaalde ondernemingen en bedrijfstakken. Vandaar dat het S.-E.R.-advies aansluiting wenst bij een overkoepelend vereveningsfonds. Hierin kan echter ook een bezwaar tegen het omslagstelsel worden gezien. Een verlies van zelfstandigheid zou van deze verevening het gevolg kunnen zijn. Het zou immers kunnen zijn dat een bepaalde bedrijfstak zijn premie moet verhogen ten gevolge van een inkrimping van een andere bedrijfstak. Dit zou kunnen leiden tot

een beperking ten aanzien van de hoogte van de uit te keren pensioenen. Volgens Prof. Bosman zou bestudering van de mate van deze beperking nodig zijn voordat een keuze over het financieringssysteem kan worden gemaakt.

Prof. Bosman waarschuwt tegen een overhaaste wijziging in de financieringsmethode van bedrijfs- en ondernemingspensioenfondsen. Een verdere bestudering van de technische merites van het omslagstelsel zou gewenst zijn. Voorts zou eerst het beraad ter verhoging van de A.O.W.-uitkering tot een sociaal minimum moeten worden afge wacht. Immers, zou dit plan worden gerealiseerd dan zou het probleem van de waarde vastheid van een aanvullend bedrijfspensioen veel van zijn scherpte hebben verloren. De waarde vastheid is uitermate belangrijk, maar zal niettemin moeten worden afgewogen tegen de mate van zelfstandigheid ten aanzien van het nemen van maatregelen voor de pensioenvoorziening en tegen de hoogte en verdeling van de besparingen.

Tijdens de discussie bracht Prof. Ch. Glasz een essentieel punt in discussie toen hij erop wees dat Prof. Bosman het omslagstelsel op fundamenteel andere wijze behandelde dan Prof. Limperg deed op de vierde verzekeringsdag in 1927. Prof. Limperg achtte destijds een omslagstelsel bij de uitbreiding der sociale verzekering noodzakelijk omdat in de behoefte aan besparingen in onze samenleving reeds in ruime mate was voorzien. Een verdere toename der besparingen zou derhalve tot een deflatoire ontwikkeling aanleiding kunnen geven.

Dit argument wordt door Prof. Bosman niet meer gebruikt. Terecht volgens Prof. Glasz en hier sluit hij zich aan bij Prof. Witteveen. Immers, onze economie van na de tweede wereldoorlog wordt gekenmerkt door een hoge investeringsneiging. De besparingen zijn zelfs nodig om een inflatoire ontwikkeling te voorkomen of af te remmen. Daarom acht Prof. Glasz het de vraag, of wel moet worden overwogen of het omslagstelsel voor het geheel der Nederlandse pensioenvoorzieningen met behoud van de bestaande fondsen moet worden ingevoerd. Want in een marginale economie als de Nederlandse, waarin nationale overschotten gemakkelijk in tekorten omslaan, zou de noodzaak kunnen bestaan om met een bedrag van f. 1 mrd. aan besparingen zuinig om te gaan. Hierbij moet worden opgemerkt dat ook volgens Prof. Bosman deze besparingen niet kunnen worden gemist indien — hetgeen hij wenselijk acht — de overheidsbesparingen krachtig zouden worden verminderd.

In zijn slotwoord suggereerde de voorzitter van de verzekeringsdag, Prof. Dr. C. Campagne, dat ook de mogelijkheid bestaat om in beginsel het kapitaaldekkingstelsel voor de pensioenvoorziening te handhaven, terwijl de toeslagen op het pensioen door een omslagstelsel worden gefinancierd. Volgens uw verslaggever zou een dergelijk systeem aantrekkelijk zijn. Enerzijds zou de ontwikkeling der besparingen niet worden afgeremd, anderzijds zou de werkende generatie bij voortduur geconfronteerd worden met de noodzaak om bij prijsstijging een toeslag op de pensioenpremie op te brengen.

Rotterdam.

Dr. W. EIZENGA.

Leeft met Uw tijd mee! Leest „E.-S.B.”!

De positie van een houder van converteerbare obligaties bij kapitaaluitbreiding

(I)

De groei van de belangstelling sedert het einde van de tweede wereldoorlog voor de converteerbare obligatie èn als financieringsmogelijkheid èn als beleggingsobject heeft een intensievere bestudering van dit effect tot gevolg gehad. De meningen over het karakter van dit papier zijn niet geheel gelijklopend en dit zou aanleiding kunnen geven tot de veronderstelling, dat het karakter nog niet gefixeerd is.

Ondanks het feit, dat de juiste karakterisering van dit papier niet is vastgesteld en derhalve de plaats in het huidige effectenassortiment nog vele met name voor de geldverschaffer onzekere elementen bevat, is de belangstelling ervoor bij de belegger in het algemeen bijzonder groot. Deze onzekere elementen, vaak beklemtoond door artikelen en beschouwingen die aan vele facetten der converteerbare obligatie worden gewijd, worden door de belegger terzijde gesteld.

Claimrecht en claimberekening bij emissie.

Deze vele onzekerheden blijken al op het moment, dat men het recht — de claim — tot inschrijving op zodanig papier bij emissie daarvan gaat kopen, aan welk recht meestentijds een waarde kan worden toegekend. De grondslag voor de bepaling van deze waarde wordt, kleine correcties buiten beschouwing gelaten, gevormd door de hierna vermelde en toegepaste formule voor de berekening van de theoretische waarde van een claim, als geldt het een normale aandelenemissie. Dat zulks op zich al gevaren inhoudt is eenvoudig aan te tonen, indien men bedenkt, dat een obligatielening, waarbij het conversierecht op zeer korte termijn ingaat, zeker niet gelijk te stellen is met een obligatielening, waarbij dit recht vaak eerst na vijf jaren uitgeoefend kan worden. Desondanks geschiedt de berekening van de theoretische waarde van de claim in principe volgens dezelfde formule. Deze handelwijze moet echter maar aanvaard worden als een vast gegeven; in de loop van dit betoog zal bovendien blijken, dat deze formule met meer recht gehanteerd kan worden, indien aan bepaalde aan dit papier te stellen voorwaarden wordt voldaan.

De meest opvallende bepaling in de overeenkomst voor een zodanige lening, in welk opzicht deze zich dan ook onderscheidt van de obligatielening in het algemeen, is het recht, dat men binnen bepaalde grenzen heeft, om zich een aandeel in het kapitaal van de debitrice te verschaffen, het zgn. conversierecht. Hierop baseert men zich dan ook in hoofdzaak bij de berekening van de — aangenomen aanwezige — waarde van de claim. Onder bepaalde omstandigheden kan dit recht evenwel wijziging ondergaan, bijv. bij kapitaaluitbreiding door emissie, bonusuitkering of uitkering van dividend in aandelen. De vraag die zich hier onmiddellijk opwerpt en reeds meermalen werd besproken, is in welke positie de houder van een dergelijke obligatie alsdan komt te verkeren.

Teneinde een inzicht te verkrijgen in de feitelijke toe-

stand, is het wellicht het eenvoudigst van een concreet geval uit te gaan, waarbij een vennootschap is overgegaan tot uitgifte van converteerbare obligaties in de verhouding van twee bestaande aandelen op één converteerbare obligatie. De conversiekoers is vastgesteld op 300 pCt. en wel in dier voege, dat inlevering van twee obligaties onder bijbetaling van f. 1.000 recht geeft op één aandeel. De beurskoers van het aandeel ten tijde van de emissie zij gesteld op 400 pCt.

Met de voorliggende gegevens kan men de theoretische waarde van de claim als volgt berekenen: voor de verkrijging t.z.t. van een aandeel heeft men nodig twee obligaties, voor de verkrijging waarvan men vier claims dient te bezitten, m.a.w.

$$\begin{aligned} \text{oud aandeel} - / - \text{claim} &= \text{nieuw aandeel} + 4 \text{ claims} \\ &\text{of} \\ 400 - / - \text{claim} &= 300 + 4 \text{ claims,} \end{aligned}$$

waaruit zich een theoretische waarde laat berekenen voor de claim van 20 pCt., voor de aandelen na emissie van 380 pCt. en voor de obligaties van 140 pCt. Voor de goede orde zij opgemerkt, dat verschil rente/dividend is verwaarloosd.

Berekening nieuwe conversiekoers bij bonusuitkering.

Gemakshalve wordt begonnen aan te nemen, dat de vennootschap/debitrice overgaat tot een bonusuitkering van 50 pCt., alhoewel — zoals later zal blijken — een aandelenemissie tot een gelijksoortige uitkomst zal leiden; voorts wordt verondersteld, dat de theoretisch berekende koers van de aandelen sedert de emissie van de converteerbare obligaties ongewijzigd is, t.w. 380 pCt. Deze laatste zal na bonusuitkering theoretisch bedragen $253\frac{1}{3}$ pCt.

Wat gebeurt met de conversiekoers? Voor de berekening van de nieuwe koers staat in nagenoeg alle trustakten een gelijklopende formule beschreven, t.w.: deze koers zal worden vastgesteld op de tot het naastbijgelegen gehele getal naar beneden afgeronde uitkomst, welke verkregen wordt door de som van:

a. het produkt van het voor de uitgifte uitstaande nominale aandelenkapitaal en de alsdan geldende conversiekoers, en

b. het produkt van het nominale bedrag der nieuw uit te geven aandelen en de koers van uitgifte, te delen door het nominale bedrag van het dadelijk na de uitgifte uitstaande aandelenkapitaal der debitrice.

De koers van uitgifte als onder b bedoeld wordt bij uitgifte van bonusaandelen aangenomen op nihil en bij uitgifte van aandelen als dividend op 100. Toepassing dezer formule levert als nieuwe conversiekoers op 200 pCt. In vele gevallen betekent deze verlaging van de conversiekoers een directe schade i.c. koersverlies voor de houder van een converteerbare obligatie. De vraag, die zich hier dus opdringt, is, of de hierboven geciteerde bepaling der trustakte wel in alle opzichten volmaakt is.

Toepassing.

Met handhaving van de tot nu toe gebruikte formule is het evenwel mogelijk te komen tot een voor alle betrokkenen — aandeelhouders, obligatiehouders en vennootschap/debitrice — aanvaardbare constructie, doch daarvoor dient de samenstelling van de conversiekoers nader onder de loep te worden genomen.

Zoals hiervoor reeds is opgemerkt, heeft men met de hier besproken obligatie het recht een aandeel te verkrijgen. De waarde van een zodanig aandeel kan evenwel door een tussentijdse aandelenuitgifte beïnvloed worden. Daarom is ook in de trustakte voorzien in de consequentie, die een tussentijdse aandelenuitgifte met zich brengt, waardoor een eenmaal vastgestelde conversiekoers verlaagd kan worden. Deze bepaling is dus opgenomen om een anders optredende „ontrechting” op te heffen. Desondanks kan de toepassing van deze bepaling schade berokkenen aan de houder. Dit wordt de laatste jaren meer en meer erkend.

Men poot deze benadeling in een groeiend aantal gevallen op te heffen door de houder van een converteerbare obligatie bij een aandelenemissie de gelegenheid te geven tot de inschrijvingsdatum de obligatie te converteren tegen een aandeel cum claim en bij een bonusuitkering tot conversie der obligaties op basis van de oude conversiekoers tegen aandelen cum bonusuitkering. Zulks betekent weliswaar een gedeeltelijke oplossing, n.l. voor de obligatiehouders die tot conversie willen of kunnen overgaan, doch eveneens een gedwongen conversie, aangezien men bij niet converteren benadeeld kan worden. Bovendien rijst de vraag, welke constructie men wil toepassen bij een aandelenemissie gedurende de periode, dat conversie niet mogelijk is.

Gewijzigde toepassing.

Het venijn schuilt in de uitoefeningsmogelijkheid van het conversierecht, beter gezegd in de samenstellende delen van de conversiekoers, t.w. inlevering van obligaties en toe- of terugbetaling in contanten. Het is namelijk volkomen gebruikelijk, indien een conversiekoers van bijv. 300 pCt., waarbij 2 obligaties onder bijbetaling van f. 1.000 recht geven op 1 aandeel, verlaagd wordt tot bijv. 260 pCt., te bepalen, dat het recht tot verkrijgen van een aandeel uitgeoefend kan worden door inlevering van 2 obligaties onder bijbetaling van f. 600. In dit verband is het wellicht interessant het door K. A. M. Bogaert in zijn proefschrift: „Conversietechniek bij converteerbare obligaties” (blz. 93) gestelde te citeren, t.w.:

„... kan worden geconstateerd, dat in de trustacte, voorzover kan worden nagegaan, geen bepalingen worden aangetroffen met betrekking tot de vraag op welke wijze een verlaagde conversiekoers tot stand dient te worden gebracht”

en voorts

„Een dergelijke benadeling vindt o.i. niet plaats als het aantal in te leveren obligaties wordt verkleind, aangezien in dat geval één of meer obligaties kunnen worden afgestoten of minder behoeven te worden aangekocht, waarbij in aanmerking dient te worden genomen, dat de beurskoers van deze obligaties in deze omstandigheden in het algemeen boven pari zal liggen. Bij een vergroting van het aantal in te leveren obligaties per te verkrijgen aandeel zal doorgaans wel benadeling van obligatiehouders plaatsvinden”.

Het is evenwel opvallend, dat Bogaert de toepassing van de formule ziet als een mogelijkheid voor de onderneming

de wijze waarop het conversierecht kan worden uitgeoefend af te stemmen op de zich inmiddels gewijzigde omstandigheden in de onderneming, m.a.w. de onderneming kan z.i. naar eigen goeddunken de samenstellende delen van de conversiekoers vaststellen.

In het in de aanvang gegeven voorbeeld is uitgegaan van een koers der aandelen (na emissie van converteerbare obligaties) van 380 pCt., conversiekoers 300 pCt. (2 obligaties + f. 1.000), koers voor de obligaties 140 pCt.; na een bonusuitkering van 50 pCt. in aandelen bedraagt de theoretische koers der aandelen $253\frac{1}{3}$ pCt. en de nieuwe conversiekoers 200 pCt.

In overeenstemming met de thans gebruikelijke handelwijze zij verondersteld, dat het conversierecht, aldus kan worden uitgeoefend, dat tegen inlevering van 2 obligaties één aandeel kan worden verkregen. Dit betekent, dat de theoretische koers der obligaties zal bedragen $126\frac{2}{3}$ pCt., immers met 2 obligaties kan men één aandeel met een waarde van $253\frac{1}{3}$ pCt. verkrijgen. Hieruit volgt, dat de houder van een converteerbare obligatie de waarde van zijn obligatie ziet dalen van 140 pCt. tot $126\frac{2}{3}$ pCt., ofwel met $13\frac{1}{3}$ punt.

De houder van 2 obligaties, die vóór de bonusuitkering heeft geconverteerd, ontving onder bijbetaling van f. 1.000 1 aandeel, hetwelk na bonusuitkering is geworden $1\frac{1}{2}$ aandeel. De houder, die na bonusuitkering gaat converteren, bezit zonder bijbetaling 1 aandeel, doch voor f. 1.000 kan hij geen $\frac{1}{2}$ aandeel verwerven, want dat kost hem f. 1.266,66 ofwel f. 266,66 meer (zijnde gelijk aan het koersverlies op 2 obligaties).

Deze ongelijke uitkomst vindt zijn oorzaak hierin. Bij de uitgifte van de converteerbare obligaties is voor de berekening van de claimwaarde en de koers van de obligaties uitgegaan van een toekomstige aandelenemissie van 1 nieuw op 4 bestaande aandelen, waarbij de factor 4 enkel en uitsluitend bepaald wordt door de emissieverhouding en de verhouding aantal in te leveren obligaties per te verkrijgen aandeel (van gelijke nominale waarde) uit toekomstige conversie. Deze verhouding wordt door de bonusuitkering verstoord. In het bestanddeel „in te leveren obligaties” van de nieuwe conversiekoers moet deze verhouding derhalve teruggevonden worden; in feite is namelijk door de bonusuitkering de emissieverhouding geworden 1 nieuw op 6 bestaande aandelen.

Indien men nu het bestanddeel „in te leveren obligaties” naar evenredigheid verlaagt, d.w.z. terugbrengt op $\frac{4}{6} = \frac{2}{3}$, vindt men als nieuw conversierecht: tegen inlevering van $1\frac{1}{3}$ obligatie van f. 1.000 en bijbetaling van f. 666,66 kan men 1 aandeel van f. 1.000 verkrijgen. Men zou het ook aldus kunnen stellen: als de houder van 2 converteerbare obligaties geen schade moet lijden, moet hij voor f. 1.000 $\frac{1}{2}$ aandeel kunnen verwerven. Derhalve, tegen inlevering van 2 obligaties en bijbetaling van f. 1.000 kan men $1\frac{1}{2}$ aandeel verkrijgen, waardoor de conversiekoers eveneens wordt gesteld op 200 pCt. In beide gevallen kan men een theoretische koers voor de obligaties na bonusuitkering berekenen van 140 pCt., m.a.w. ten opzichte van vóór de bonusuitkering wordt derhalve door de houder van een converteerbare obligatie geen koersverlies geleden.

In het volgende, laatste, artikel zal o.a. worden ingegaan op de vraag, of aandeelhouders als groep schade onderkennen van deze „tussentijdse verhoging van het emissiebedrag”.

Zwanenburg.

A. H. M. VAN DER DONK.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Van de gewone kredietfaciliteiten van De Nederlandsche Bank wordt doorgaans alleen dan gebruik gemaakt wanneer geen andere middelen tot verbetering van de kasliquiditeit meer beschikbaar zijn. Het beroep op de Centrale Bank vindt meestal plaats om de rekening sluitend te maken. In de thans verstreken maanden van 1962 zijn de posten in disconto genomen papier en voorschotten in rekening-courant nog op geen enkele weekstaat beneden het als minimum te beschouwen bedrag van f. 10 mln. geweest. De in de eerste weken opgenomen bedragen hebben nauw verband gehouden met het seizoenmatige, zware beroep, dat steeds bij de jaarultimo op de banken wordt gedaan. Terugstromend bankpapier en toevoer van middelen door de staat hebben de druk snel doen verminderen.

De naar verhouding hoge bedragen, die sedert het ingaan van de februari/maart kasreserveperiode zijn geleend, zijn uit andere oorzaken voortgesprongen. De financiële transacties van de staat hebben in deze periode verkrappend gewerkt, waarbij de storting op de staatslening 1962 een rol heeft gespeeld, die door een vrij grote inlevering van schatkistpapier echter is getemperd. De monetaire politiek van De Nederlandsche Bank heeft in dit tijdvak niet alleen een compenserend doch zelfs een verruimend effect gehad. Tegenover de storting op de speciale deposito's, aan te houden in verband met de overschrijding van het kredietplafond, stond de toevoer van middelen op grond van de gevoerde open-marktpolitiek. Hierbij moet worden aangetekend, dat de totale liquiditeit van het bankwezen toch is verminderd omdat de omvang van de zeer liquide schatkistpapierportefeuille is teruggelopen. De verlaging van het kasreservepercentage op 22 maart werkte uiteraard verruimend.

De liquiditeitshulp wordt echter slechts in zodanige omvang verstrekt, dat ernstige storingen worden voorkomen; als „lender in last resort” brengt de Centrale Bank de markt tot de grens van het evenwicht. Omdat per 15 april de verplichte deposito's verder zullen moeten worden aangevuld en op 22 april het kasreservepercentage wederom op het oorspronkelijke niveau zal worden gebracht wordt het begrijpelijk, dat met deze verkrappende factoren in het vooruitzicht de banken terughoudend blijven en dat de markt het aanzien van krapte behoudt. Wellicht is men er zich van bewust, dat de tijd voorbij is, dat uit betalingsbalansoverschotten spoedig nieuwe middelen toevoelen nu de Nederlandse positie tegenover het buitenland snel slechter wordt.

Kapitaalmarkt.

De thans bekende cijfers van de betalingsbalans over 1961 hebben bevestigd dat het particuliere kapitaalverkeer met het buitenland een groter tekort heeft opgeleverd dan het jaar tevoren. De verkoop van binnenlandse effecten naar het buitenland is teruggelopen, de aankoop van buitenlandse fondsen door ingezetenen, vooral door de plaatsing van buitenlandse leningen op onze markt, is gestegen. Het saldo van het particuliere kapitaalverkeer ad f. 580 mln. zou nog slechter zijn geweest, wanneer niet de kredietverlening op lange en korte termijn zou zijn

teruggelopen. Het sterkst geldt dit voor de korte kredieten, w.o. de door de banken verstrekte een belangrijke plaats innemen. Dat de buitenlandse kapitaaltransacties van de overheid een groter tekort hebben opgeleverd wekt in verband met de vervroegde schuldaflossing in het begin van het jaar geen verwondering.

De levendigheid op de emissiemarkt is aan het toenemen. Het was te verwachten, dat met nog stijgende investeringsuitgaven doch krimpende mogelijkheden tot winstfinanciering het beroep op de kapitaalmarkt zou gaan toenemen. Zodra ook de grote concerns hiertoe overgaan verkrijgt dit ook kwantitatief een grote betekenis. A.K.U. zoekt het in de vorm van de uitgifte van f. 70 mln. converteerbare obligaties. Philips houdt het, waarschijnlijk in verband met de bestaande vermogensverhoudingen, bij aandelen. Dat de beurskoers door de mededeling reeds onder druk is gekomen verbaast niet bijzonder, omdat uit het beloop van de betalingsbalans steeds duidelijker wordt, dat er een fundamentele wijziging in de verhouding investeren-sparen aan het komen is, welke verandering ook voor de kapitaalmarkt gevolgen heeft.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	27 dec. 1961	H. & L. 1962	30 mrt. 1962	6 april 1962
Algemeen	410	431 — 399	416	408
Intern. concerns	566	594 — 545	570	555
Industrie	366	396 — 361	381	375
Scheepvaart	184	186 — 170	174	171
Banken	253	270 — 247	266	267
Handel enz.	160	171 — 159	168	167

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

De Nederlandse Vereniging ter
Bevordering van het Levensverze-
keringswezen (N.V.B.L.) zoekt
voor spoedige indiensttreding voor
haar secretariaat te Utrecht
een jong

JURIST
of
ECONOOM

ter vervulling van de functie van
ADJUNCT-SECRETARIS

Leeftijd tot 35 jaar

Schriftelijke sollicitaties te richten tot het secreta-
riaat van de N.V.B.L., Emmalaan 41 te Utrecht

	27 dec. 1961	30 mrt. 1962	6 april 1962
Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 126,70	f. 137,60	f. 134,90
Philips G.B.	984½	992	928
Unilever	f. 189,70	f. 185	f. 184,90
Robeco	f. 252,50	f. 241,50	f. 238,50
Hoogovens, n.r.c.	776	785	771
A.K.U.	404¾	381	368
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	1.070	1.090	1.050
Zwanenberg-Organon	1.024	1.021	1.030
Interunie	f. 228	f. 230,50	f. 208
Amsterd. Bank	396	411	416
New York.			
Dow Jones Industrials	731	707	700

	27 dec. 1961	30 mrt. 1962	6 april 1962
Rentestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,12	4,20	4,21
Aand.: internationaal a)	2,83 b)		2,78
lokale a)	3,55 b)		3,39
Disconto driemaands schatkist- papier	1¼	2	2¼

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

b) 19 december.

C. D. JONGMAN.

Adverteer in „E.-P.B.“

FONDSSEN ANALYSE

VOLGENS GEHEEL NIEUW
SYSTEEM, ENIG IN NEDERLAND

Het weekblad „Beleggers-Belangen“ bevat elke week zulk een analyse, die ook voor beleggers, die van hun beleggingen geen academische zaak wensen te maken, nuttige gegevens bevat en die bovendien als kaartsysteem verkrijgbaar is. De fondsen worden beoordeeld naar kwaliteit, groei en rendement.

WEEKBLAD TER IN- EN
VOORLICHTING SPECIAAL
VOOR DE PARTICULIERE
BELEGGER.

Gratis proefnummer wordt
gaarne op aanvraag toegezonden door de Adm. Bel-Bel,
Postbus 42, Schiedam.

COÖP. ZUIVEL-BANK LEEWARDEN

vraagt voor haar accountantsdienst

(ASSISTENT) ACCOUNTANT

- Ervaring met controle op bankadministraties.
- Studie voor N.I.V.A.-diploma strekt tot aanbeveling.
- Leeftijd: niet ouder dan 40 jaar.
- Aantrekkelijke salaris- en pensioenregeling.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven, sollicitaties, die vertrouwelijk zullen worden behandeld, te richten aan de Directie der Bank, Zaailand 110.

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322

Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

RECENTE PUBLIKATIES

P.B.O. in nieuwe verhoudingen. Uitgegeven door de Dr. Wiardi Beckman Stichting, 1962, 64 blz., f. 3.

Dit rapport werd uitgebracht door een commissie met Mr. Dr. A. A. van Rhijn als voorzitter. Het zwaartepunt ligt in de omlinjing van de p.b.o. in het geheel van de maatschappelijke organisatie en de behoefte aan nieuwe organen daarin.

Wat eist de ontwikkeling van het verkeer? Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel, Haarlem 1961, 111 blz.

In dit rapport van de commissie „Het verkeer in Nederland” (voorzitter Ir. H. Vis) van de bovengenoemde Maatschappij wordt uitvoerig aandacht geschonken aan de te verwachten ontwikkeling van het verkeer tot 1975. Voorts worden verkeerstechnische maatregelen, benevens de wijze van financiering hiervan, aanbevolen. Bepleit wordt o.a. de instelling van een wegebouwraad en die van een autonoom wegenfonds.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten vraagt ten behoeve van het Instituut voor Bestuurswetenschappen

enige medewerkers

Aanstelling zal al naar gelang van bekwaamheid, ervaring en leeftijd geschieden in de volgende rangen:

commissie-redacteur A	f 484 - f 631	} per maand (excl. 5,6% A.O.W.-compensatie, 2½% huurcompensatie en vakantie-toeslag (4% van het jaarsalaris).
commissie-redacteur B	„ 568 - „ 715	
hoofdcommissie-redacteur A	„ 669 - „ 823	
hoofdcommissie-redacteur B	„ 744 - „ 933	
referendaris	„ 842 - „ 1.080	
referendaris A	„ 910 - „ 1.148	

Een nieuwe salarisregeling ingaande 1 januari 1962 is in voorbereiding.

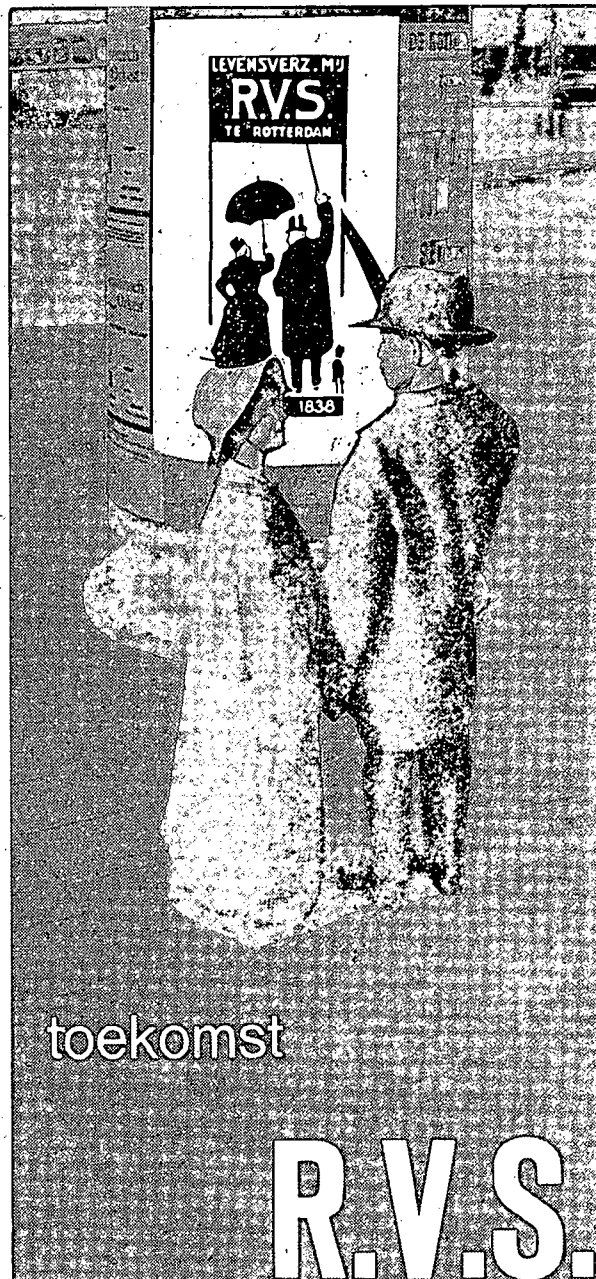
Overigens zijn de gebruikelijke sociale voorzieningen voor overheidspersoneel, zoals o.m. de Pensioenwet 1922 en de regelingen inzake ziekte-, verplaatsings- en studiekosten, van toepassing.

In aanmerking komen academici (juristen, sociologen, economen), dan wel bezitters van diploma's van nut voor de overheidsadministratie.

De aan te stellen medewerkers zullen worden belast met werkzaamheden van wetenschappelijke aard (wetenschappelijke onderzoeken, bestuursrechtelijke studies, medewerking aan het opstellen van cases) c.q. zich bezig dienen te houden met vormings- en opleidingswerkzaamheden t.b.v. de bestuursdienst (organiseren van opleidingen, conferenties e.d., bewerken studiemateriaal, vormingsmethoden enz.).

De mogelijkheid van combinatie van de hier genoemde soorten van werkzaamheden is niet uitgesloten.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met vermelding van de gewenste rang en voorzien van uitvoerige toelichting te richten aan de directie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Paleisstraat 5 te 's-Gravenhage, binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad.

Zoals in het verleden, zó kunt U ook in de toekomst rekenen op de R.V.S.

In het juist verschenen

JAARVERSLAG 1961

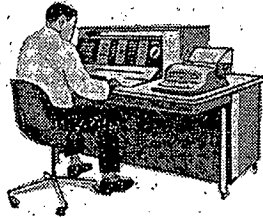
kunt U lezen, hoe de belangen van de verzekerden gewaarborgd zijn.

Een briefkaart... en wij zenden U een exemplaar.

R.V.S. - Westerstraat 3 - Rotterdam 2.

FORTRAN VEREENVOUDIGT HET GEBRUIK VAN COMPUTERS

Electronische rekenmachines met hun hoge rekensnelheid, hun flexibiliteit en betrouwbaarheid zijn een onontbeerlijk hulpmiddel geworden voor technici en wetenschappelijke onderzoekers. Het samenstellen van de instructies voor de machines - het programmeren - is een zeer tijdrovend en kostbaar werk. Door toepassing van FORTRAN (Formula Translation) kunt u het programma schrijven in een soort pseudo wiskundige formules, op grond waarvan de machine zelf zijn programma samenstelt.

Enmaal in machinetaal vertaald kan het programma steeds weer gebruikt worden om berekeningen uit te voeren voor andere reeksen van getallen.

U kunt op basis van een uurtarief gebruik maken van de IBM 1620 die in het Electronisch Rekencentrum van IBM te Amsterdam staat opgesteld. De IBM 1620, een kleine computer, is door zijn groot werkgeheugen uitermate geschikt voor het verrichten van technische berekeningen.

De medewerkers van onze afdeling Toegepaste Wetenschappen zullen gaarne met u bestuderen voor welke toepassingen de IBM 1620 u tijdrovende en kostbare routine-werkzaamheden uit handen kan nemen.

Internationale Bedrijfsmachine
Maatschappij N.V.
Afdeling Toegepaste Wetenschappen
Postbus 9999 - Amsterdam
Telefoon 020 - 15 03 64

IBM1620

CENTRAAL BEHEER

Instelling van onderlinge VERENIGINGEN voor
VERZEKERING EN DIENSTVERLENING
ten behoeve van het bedrijfsleven.

MOLEST-RISICO:

verzekering tegen oorlogsscha-
de, stormschade en andere risi-
co's.

BRAND-RISICO:

brand- en bedrijfsschadeverze-
kering van industriële en andere
objecten.

VERVOER-RISICO:

transportverzekering van goe-
derenzendingen in binnen- en
buitenland.

WET-RISICO:

bedrijfs-w.a.-verzekering, motor-
rijtuigverzekering, ongevallen-
verzekering voor inzittenden van
automobielen.

PENSIOEN-RISICO:

collectieve ouderdoms-, wedu-
wen-, wezen- en invaliditeits-
verzekering.

**VERENIGING
VOOR CENTRALE
ELEKTRONISCHE
ADMINISTRATIE
(C.E.A.):**

loon-, voorraad-, debiteurenad-
ministratie, facturering enz. met
behulp van elektronische appa-
ratuur.

Geniet de voordelen van aansluiting bij deze
verenigingen.

*Onderling
kosten
dragen
betekent
kosten
besparen*

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

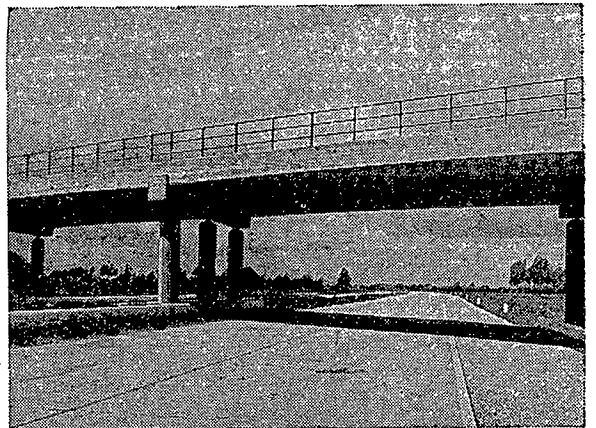
BOSENLOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM-W. TEL. 134971-POSTBUS 8400

Zij werken voor uw veiligheid...

Zij bouwen betonwegen: van ENCI en CEMIJ hoogovencement!

Zij voeren de strijd tegen de twee grote vijanden van veilig verkeer: **overbelaste wegen en gevaarlijke kruispunten**. Sinds, 30 jaren geleden, de eerste betonwegen in Nederland werden aangelegd, is de techniek van de betonwegenbouw enorm vooruitgegaan. De fundering van de weg is beter geworden, er zijn minder voegen nodig en de voegen zijn niet voelbaar meer. Ook 't mooie gladde, stroeve oppervlak van de betonweg is nog vooruitgegaan. De prachtige lichte kleur - vooral bij duisternis van zo groot belang - is gebleven.

VERKOÖPASSOCIATIE ENCI-CEMIJ N.V.

HERENGRACHT 507 - AMSTERDAM - TEL. 38531 (5 lijnen)

DE DRAAD NIET KWIJTRAKEN!

Wat denkt U dat dit is? Een exotische plant? Een prachtig sneeuwkrystal? Geen van beide; het is een opengewerkte 3600 draads telefoonkabel, zoals die door een nederlandse kabelfabriek wordt vervaardigd. Ook hier de dringende opgave; de draad niet kwijtraken!

n+d

Gamma 30

Deze tijd eist van vrijwel elke onderneming een steeds wetenschappelijker bedrijfsvoering. Wetenschappelijk in deze zin, dat onzekerheden zoveel mogelijk worden geweerd. Eerste voorwaarde daartoe: een snelle, exacte informatieverwerking. Inschakeling van moderne apparatuur geeft U op elk tijdstip van ontelbare feiten en gegevens de juiste draad in handen voor het nemen van beslissingen. Bestaande administratieve werkzaamheden kunnen integraal, vlugger en accurater, worden verricht. Bull vervult hierbij een onmisbare taak.

Bull dient het bedrijfsleven met informatieverwerkende apparatuur. Dank zij de betrouwbaarheid van deze Bull machines kunnen nu de mogelijkheden die automatisering biedt, met een „alledaagse“ vanzelfsprekendheid benut worden - zowel door het middelgrote en kleine bedrijf als door gigantische wereldconcerns. Een Bull basiseenheid, waarvan de functies en de apparatuur ongelimiteerd kunnen worden uitgebreid, groeit mee met de ontwikkeling van het bedrijf. Dit maakt rendabel beginnen op bescheiden schaal mogelijk. Door geleidelijke aanpassing komt men tot een integraal informatieverwerkend systeem.

Efficiency beurs '62
Nieuwe RAI Stand 11
22 mei t/m 30 mei

Bull

B A S I S V A N V O O R U I T G A N G

Bull Nederland Administratie- en Statistiekmachine Mij., N.V.
Vliegtuigstraat 26 - Amsterdam-W. - Telefoon (020) 186555

De Directie van de Wieringermeer (IJsselmeerpolders), Menno van Coehoornsingel 16 te Zwolle vraagt ter standplaats Zwolle een

ECONOOM

die tot taak zal hebben: het verrichten van algemene werkzaamheden bij de Sociaal-Economische afdeling, alsmede onderzoek op economisch gebied ten behoeve van het domein- en kolonisatiebeleid. Gegadigden moeten met succes het doctoraal examen Economie hebben afgelegd, of in het bezit zijn van het dipl. landbouwkundig ingenieur met economische studierichting of soortgelijke opleiding hebben genoten. Zij die reeds ervaring bezitten op bovengenoemd terrein, genieten de voorkeur.

Leeftijd tot 45 jaar.

Schr. soll. onder no. 2-674/7188 (in linker bovenhoek van env. en brief) binnen 14 dagen na verschijnen van dit blad te zenden aan het bureau Personeelsvoorziening v. d. Rijks-overheid, Prins Mauritslaan 1, Den Haag.

Behoeft

Uw staf

uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen. E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Advertentie-afd. — Postbus 42 — Schiedam

U reageert op
annonces in „E.-S.B.”

Wilt U dit dan steeds duidelijk
tot uitdrukking brengen?

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVZERKERING EN LIJFRENTTE

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij N.V.

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGELO - HAARLEM